

1897 Profm

6853
6894

059

0-83

№ 13

1897/102

ՀՐԱՏԱՐԱԿ. „ԱՐՈՐ“ ՏՊԱՐԱՆԻ

ՕՐԱՑՈՅՑ

1897

548

թ ռ շ ա ղ ա ն ի ն Բ Ր ի ս ո ս ի

ՀԱՅՈՅ ԹՈՒԱԿԱՆ ՌՅԵԶ—1346

ԶՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԲԱՔՈՒ

Տպարան „ԱՐՈՐ“

1896

059

0-83

№ 13

ՀԲԱՏԱՐԱԿ. „ԱՐՈՐ“ ՏՊԱՐԱՆԻ

ՕՐԱՑՈՅՑ

1897

նշակաւ ին Քրիստոսի

ՀԱՅՈՅ ԹՈՒԱԿԱՆ ՌՅԽԶ—1346

ԶՈՐՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ԲԱՔՈՒ

Տպարան „ԱՐՈՐ“

1896

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

8808.170

1897

Дозволено цензурою
Тифлисъ, 20-го сентября, 1896

49 689 - cm⁻¹

9. 35893-66

ВДОТ

Մասին, որ արհեստագործական
 խցիկում էին:

Доз. цен. 20 нояб. 96 г. Тифлисъ. Тип. „Араръ“, Баку.

1897 քուականին

Դիր տարւոյն	Շ.
Եօթներեակն	Գ.
Վերադիրն	Զ.
Իննեւտասներեակն	15
Տանուէրն	Աղեղնաւորն:

Բուն ծայները ԱԶ, ԲԶ, ԴԶ, ԴԶ ծա-
խակողմեան դասին են, սկսեալ Բուն
Բաբեկենդանից:

ՇԱՐԺԱԿԱՆ ՏՕՆԵՐԸ ԵՒ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ:

Օր Յայտնութեան, երկուշաբթի,
Յունվարի 6

Միջոց ուսիք . . . 28 or.

Բարեկենդան Առաջա-
ւորաց պահոց . . . Փետրվ. 2

Բուն Բարեկենդան . . . „ 23

Տեառնընդառաջ, ուրբաթ Փետրվ. 14

Օր Աւետման, երկուշաբթի Ապրիլի 7

Չասիկ . . . „ 13

Երեւման Խաչ . . . Մայիսի 11

Համբարձումն . . . Մայիսի 22

Հոգեգալուստ . . . Յունիսի 1

Բարեկենդան Ս. Լուսաւորչի „ 22

Վարդավառ . . . Յուլիսի 20

Միջոց ուսիք . . . 3 շաբաթ

Աստուածածին . . . Օգոստ. 17

Միջոց ուսիք . . . 3 շաբաթ

Խաչվերաց . . . Սեպտ. 14.

Բարեկենդան Վարագայ

Ս. Խաչին . . . „ 21

Միջոց ուսիք . . . 7 շաբաթ

Գիւլս Ս. Խաչին . . . Հոկտեմ. 26

Բարեկենդան Յիսնակաց, Նոյեմբ. 16

Բարեկենդան Ս. Յակովբայ, Դեկտեմ. 7

Միջոց ուսիք . . . 17 or

Օր Բարեկենդանի ծննդեան պահոց
երկուշաբթի:

ՅՈՒՆՎԱՐ

31 ՕՐ

- 1 ԴՂ. զ. օր. Ծննդ. պահ. Տարե- 10
մուս եւ Կաղանդ:
- 2 ԵՂ. զ. օր. Ծննդ. պահ. 11
- 3 Ուր. ե. օր. Ծննդ. պահ. 12
- 4 Շբ. զ. օր. Ծննդ. պահոց: Տօն 13
սրբոցն Բարսղի հայրապետին եւ
Էղբօրն Նորին Գրիգորի Նիւսա-
ցւոյն, Սեղբեստրոսի Հռոմայ հայ-
րապետին և Աբբա Եփրեմի խու-
րին Ասորոյ:
- 5 ✠ Կիր. Ճրագալոյց Ծննդ- 14
եան:
☪ Լր. 21 ժ. 35 ր.

ՅՈՒՆՎԱՐ

- 6 ✠ ԲՂ. Տօն Ծննդեան եւ 15
Մկրտութեան Տեառն մե-
րոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
Ուսի՛ք և մեզ 8 օր անմիջոց:
- 7 ԴՂ. բ. օր. Ծննդ. Յիշատակ մե- 16
ռելոց:
- 8 ԴՂ. զ. օր. Ծննդ. 17
- 9 ԵՂ. զ. օր. Ծննդ. 18
- 10 Ուր. ե. օր. Ծննդ. 19
- 11 Շբ. զ. օր. Ծննդ. 20
- 12 ✠ Կիր. Է. օր. Ծննդ. 21
- 13 ✠ ԲՂ. Տօն Անուանակոչու- 22
թեան Տեառն մերոյ Յիսու-
սի Քրիստոսի:
☪ Վերջ. քառ. 6 ժ. 46 ր.
- 14 ԴՂ. Տօն Ծննդ. Յովհաննէս Կա- 23
րապետին:
- Անուանակոչութիւն Վեհա-
փառ եւ սրբազնագոյն Կարո-

ՅՈՒՆՎԱՐ	Լ.
որ ղիկոսի անմեայն հայոց Տ. Տ. Մկրտչի Ա.	21
15 ԴՂ. պահք:	24
16 ԵՂ. սրբոցն Պետրոսի հայրապետին, Վլասայ եպիսկոպոսին եւ Աբիսողոմայ սարկաւազին:	25
17 Ուր. պահք.	26
18 Շք. սրբոցն Անտոնի ճգնաւորին, Տրիփոնի, Պարսամայ եւ Ոնոփրիոսի	27
19 ✠ Կիր. ա. զկնի ութօրէից:	28
20 ԲՂ. սրբոցն Թէոդոսի Թագաւորին եւ մանկանցն Եփեսոսի:	29
☉ Ծն. 15 ժ. 57.	
21 ԴՂ. սրբոցն Կիրակոսի եւ մօրն Յուդիղայի եւ Գորդիոսի, Պողիկտոսի եւ Դրիգորիսի:	1
22 ԴՂ. պահք.	2
23 ԵՂ. սրբոցն Վահանայ Գողթնացւոյն, Եւգինեայ կուսին եւ հօրն Նո-	3

ՅՈՒՆՎԱՐ	Լ.
որ րա Փիլիպպոսի եւ մօրն Կղոտեայ եւ Երկուց եղբարցն Սերգեայ եւ Ապիտոնի եւ Երկուց ներքինեացն:	
24 Ուր. պահք:	4
25 Շք. սրբոց՝ հայրապետացն Աթանասի եւ Կիւրղի:	5
26 ✠ Կիր. բ. զկնի ութօրէից:	6
27 ԲՂ. սրբոցն Վաղերիոսի, Եւգինէոսի, Մակարիոսի, Կանդիտոսի եւ Ակիւղասայ:	7
28 ԴՂ. սրբոցն Անդրէի զօրավարին եւ բանակի Նորին, Կալինիկոսի եւ Դոմէտեայ վկայիցն:	8
☉ Առաջ. քառ. 1 ժ. 6 ր.	
29 ԴՂ. պահք:	9
30 ԵՂ. սրբոցն Անդրիանոսի, Կնոշ Նորա Անատոլայ, Թէոդոսի եւ Ելեւթիւրոսի վկայիցն:	10
31 Ուր. պահք:	11

ՕՐ

Լ:

ՓԵՏՐՎԱՐ

28 ՕՐ

1	Շբ. սրբոյն Գրիգորի աստուածաբանին:	12
2	✠ Կիր. զկնի ութօրէից: Բարեկեանքան Առաջաւորաց պահոց:	13
3	Բշ. ա. օր ասաջ. պահ.	14
4	Գշ. բ. օր ասաջ. պահ.
☺ Լր. 10 ժ. 10 բ.	15
5	Դշ. գ. օր ասաջ. պահ.	16
6	Եշ. դ. օր ասաջ. պահ.	17
7	Ուր. ե. օր ասաջ. պահ.	18
8	Շբ. Սրբոյն Սարգսի զօրավարին եւ որդւոյ Նորա Մարտիրոսին եւ չորեքսասան զինւորացն:	19

ՓԵՏՐՎԱՐ

ՕՐ

Լ:

9	✠ Կիր.	20
10	Բշ. Սրբոց Առօրեանց զօրավարացն: զօրոյն զօրոյն մարտիրոսոց	21
11	Դշ. Սրբոց Սուրբասեանց վկայիցն:
☸ Վերջ. բառ. 19 ժ. 28 բ.	22
12	Դշ. պահք:	23
13	Եշ. սրբոց Ոսկեանց քահանայից:	24
14	Ուր. պահք: Տեառնընդառաջ:	25
15	✠ Շբ. Սրբոյն Սահակայ Պարթևի հայրապետին մերոյ:	26
16	✠ Կիր.	27
17	Բշ. Սրբոցն Մարկոսի եպիսկոպոսին, Պիոնի քահանային, Կիւրդի եւ Բենիամինի տարկաւագացն եւ վկայիցն Աղլմսեանի, Որմզդաւնայ եւ Սայենի:	28
18	✠ Դշ. Սրբոց Զևոնդեանց քահանայիցն:	29
19	Դշ. պահք.	30

ՓԵՏՐՎԱՐ		Լ.
00	● Ծն. 4 ժ. 30 ր.	
20	✱ Եշ. Սրբոց Վարդանանց զօրավարացն մերոց՝ հազար երե- սուն և վեց վկայիցն, որք կա- տարեցան ՚ի մեծի պատերազմին: Յիշատակ մեռելոց: Տօն ազգա- յին:	1
21	Ուր. պահք:	2
22	Շբ. Կոստանդնուպօլսոյ սուրբ ժո- ղովոյն հարիւր յիսուն հսկրապե- տացն:	3
23	✱ Կիր. Բռն Բաւեկեկեղան:	4
24	Բշ. ա. օր մեծի պահոց:	5
25	Գշ. բ. օր մեծի պահոց:	6
26	Դշ. գ. օր մեծի պահոց: Ⓔ Առ. քառ. 13 ժ. 50 ր.	7
27	Եշ. դ. օր մեծի պահոց:	8
28	Ուր. ե. օր մեծի պահոց:	9

Մ Ա Ր Տ		Լ.
00		
1	Շբ. գ. օր մեծի պահոց: Սրբոյն Թէոդորոսի՝ զօրավարին:	10
2	✱ Կիր. Բ. մեծի պահոց:	11
3	Բշ. ը. օր մեծի պահոց:	12
4	Գշ. Թ. օր մեծի պահոց:	13
5	Դշ. ժ. օր մեծի պահոց: Ⓔ Լր. 23 ժ. 1 ր.	14
6	Եշ. ծա. օր մեծի պահոց:	15
7	Ուր. ժբ. օր մեծի պահոց:	16
8	Շբ. ժգ. օր մեծի պահոց: Սրբո- ցն Կիւրղի Երուսաղէմայ հայ- րապետին, միւս Կիւրղի եպիս- կոպոսին և մօրն Կորա Աննայի:	17

9 ✠ Կիր. Գ. մեծի պահոց: 18

Անառակին:

Գարնանամուտս եւ հասարակած. օրու
գիշեր հաւասար են: Յերեկն սկսում
է երկարել, գիշերը կարճանալ:

10 Բշ. ժե. օր մեծի պահոց: 19

11 Դշ. ժգ. օր մեծի պահոց: 20

12 Դշ. ժէ. օր մեծի պահոց: 21

13 Եշ. ժը. օր մեծի պահոց: 22

☪ Վերջ. քառ. 8 ժ. 12 ր.

14 Ուր. ժԹ. օր մեծի պահոց: 23

15 Շբ. ի. օր մեծի պահոց: Սրբո- 24

ցըն Յովհաննու Երուսաղէմայ
հայրապետին, Յովհաննու Օձնե-
ցւոյ հայրապետին մերոյ, և վար-
դապետացն Յովհաննու Որոտնե-
ցւոյն և Դրիգորի Տաթևացւոյն:

16 ✠ Կիր. Գ. մ. պահ. Տնտեսին: 25

17 Բշ. իբ. օր մեծի պահոց: 26

18 Դշ. իգ. օր մեծի պահոց: 27

19 Դշ. իդ. օր մեծի պահոց: 28

20 Եշ. իե. օր մեծի պահոց: 29

Միշինք:

☉ Ծն. 17 ժ. 23 ր.

21 Ուր. իզ. օր մեծի պահոց: 1

22 Շբ. իէ. օր մեծի պահոց: Սրբոց 2

մանեկանցն քառասնից, որք ՚ի
Սեբաստիա կատարեցան:

23 ✠ Կիր. Ե. Գառաւն. պահ. 3

Դասաւորին:

24 Բշ. իԹ. օր մեծի պահոց: 4

25 Դշ. լ. օր մեծի պահոց: 5

26 Դշ. լա. օր մեծի պահոց: 6

27 Եշ. լբ. օր մեծի պահոց: 7

28 Ուր. լգ. օր մեծի պահոց: 8

☪ Առ. քառ. 2 ժ. 34 ր.

29 ✠ Շբ. լդ. օր մ. պ. Սրբոյն 9

Գրիգորի Լուսաւորչին մե-

րոյ ստակալի չարչարանացն և
մտին ի վիրապն:

30 ✠ Կիր. Զ. Քառ. պահ. Գալ-
ստեան:

31 Բշ. ԼԳ. օր մեծի պահոց:

Սուրբ Գրքի ընդհանուր ցուցակ

Ա Պ Ր Ի Լ

30 ՕՐ

1 Դշ. ԼԵ. օր մեծի պահոց: 12

2 Դշ. ԼՄ. օր մեծի պահոց: 13

3 Եշ. ԼԹ. օր մեծի պահոց: 14

4 Ուր. խ. օր մեծի պահոց: 15

⊕ Լր. 11 ժ. 45 ր.

5 Շբ. խա. օր մեծի պահոց: Յի-
շատակ յարութեան Հազարու:

6 ✠ Կիր. Ծաղկազարդ: 17

7 ✠ Աւ. Բշ. պահ. Աւետումն 18
Ս. Աստուածածնի:

8 Աւ. Դշ. պահ. Յիշատակ տաան 19
Կուսանաց:

9 Աւ. Դշ. պահ. 20

0ր	Աւագ Լրումն Լուսնի Ըստ հին տօմարին:	Լ.
10	✱ Աւ. Եշ. պահ. Յիշատակ Ոտ- նալուսի:	21
11	Աւ. Ուր. պահ. Յիշատակ չար- չարանաց և խաչելութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:	22
	Ճ վեր. քառ. 20 ժ. 56 ր.	
12	Աւ. Շբ. Ճրագալոյց:	23
13	✱ Կիր. Զատիկ: Ուշիք և մեզ անմիջոց մինչեւ Հանքարձու- մըն:	24
14	✱ Բշ. ք. օր Զատիկի: Յիշատակ մեռելոց:	25
15	Դշ. 7. օր Զատիկի:	26
16	Դշ. 7. օր Զատիկի:	27
17	Եշ. Ե. օր Զատիկի:	28
18	Ուր. 9. օր Զատիկի:	29
19	Շբ. Ե. օր Զատիկի: Յիշատակ	30

0ր	զխատման ս. Յովհաննու Մը- կըրտչի:	Լ.
	Ճ Ծն. 6 ժ. 7 ր.	
20	✱ Կիր. Նոր Կիւրակէ (Կրկնա- զատիկ):	1
21	Բշ. Թ. օր Յինանց:	2
22	Դշ. Ժ. օր Յինանց:	3
23	Դշ. Ժա. օր Յինանց:	4
24	Եշ. Ժբ. օր Յինանց:	5
25	Ուր. Ժգ. օր Յինանց:	6
26	Շբ. Ժդ. օր Յինանց:	7
	Ճ Առ. քառ. 15 ժ. 18 ր.	
27	✱ Կիր. Աշխարհամատարան Կիւ- րակէ (Կանաչ Կիւրակէ):	8
28	Բշ. Ժգ. օր Յինանց:	9
29	Դշ. Ժէ. օր Յինանց:	10
30	Դշ. Ժը. օր Յինանց:	11

358534

Մ Ա Յ Ի Ս

Յ 1 ՕՐ

1	Եշ. ժծ. օր Յինանց:	12
2	Ուր. ի. օր Յինանց:	13
3	Շբ. իա. օր Յինանց:	14
4	✱ Կիր. Կարմիր Կիւրակէ:	15
	☉ Լր. — ժամ. 29 ր.	
5	Բշ. իգ. օր Յինանց:	16
6	Դշ. իգ. օր Յինանց:	17
7	Դշ. իե. օր Յինանց:	18
8	Եշ. իգ. օր Յինանց:	19
9	Ուր. իէ. օր Յինանց:	20
10	Շբ. իը. օր Յինանց:	21
11	✱ Կիր. Տօն Երեման սրբոյ	22
	Խաչին:	

	☾ Վերջ. քառ. 9 ժ. 40 ր.	
12	Բշ. լ. օր Յինանց:	23
13	Դշ. լա. օր Յինանց:	24
14	Դշ. լբ. օր Յինանց:	25
15	Եշ. լգ. օր Յինանց:	26
16	Ուր. լդ. օր Յինանց:	27
17	Շբ. լե. օր Յինանց:	28
18	✱ Կիր.	29
	☉ Ծն. 18 ժ. 51 ր.	
19	Բշ. լէ. օր Յինանց:	1
20	Դշ. լը. օր Յինանց:	2
21	Դշ. լթ. օր Յինանց:	3
22	✱ Եշ. խ. օր Յին. Համբար- ձումն Բրիստոսի: Վիճակ:	4
23	Ուր. խա. օր Յին. պահբ.	5
24	Շբ. խբ. օր Յին.	6
25	✱ Կիր. Երկրորդ Ծաղկազարդ:	7
26	Բշ. խդ. օր Յին.	8

Ճ Առաջ. քառ. 4 ժ. 2 ր.

27 Դշ. խե. օր Յին. 9

28 Դշ. խզ. օր Յին. 10

29 Եշ. խե. օր Յին. 11

30 Ուր. խը. օր Յին. 12

31 Շր. խթ. օր Յին. 13

Յ Ո Ւ Ն Ի Ս

30 ՕՐ

1 ✱ Կիր. ծ. օր Յին. Հոգեգա- 14
լուս: Բարեկեղևան Եղիա-
կան պահոց:

2 Բշ. ք. օր Հոգ. պահ. 15

☺ Լր. 13 ժ. 13 ր.

3 Դշ. գ. օր Հոգ. պահ. 16

4 Դշ. գ. օր Հոգ. պահ. 17

5 Եշ. ե. օր Հոգ. պահ. 18

6 Ուր. գ. օր Հոգ. պահ. 19

7 Շր. Է. օր Հոգ. 20

8 ✱ Կիր. Թ. Կիր. Յարգածեան. 21

Յիշատակ Եղիայի մարգարէին:

Հարսանիք:

ՕՐ	Յ Ո Ւ Ն Ի Ս	Լ.
	Ամառնամուտ եւ արեւադարձ: Յերեկը սկսում է կարճանալ, գիշերը երկարել:	
9	Բշ. Սրբոց կուսանացն Հռիփսիմեանց:	22
	Շ Վերջ. քառ. 22 ժ. 24 բ.	
10	Դշ. Ս. կուսանացն Գայիանեանց:	23
11	Դշ. պահք.	24
12	Եշ. Սրբոցն Յովհաննու Կարապետին և Աթանազիոսեայ եպիսկոպոսին:	25
13	Ուր. պահք.	26
14	✠ Շբ. Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ ելն ի Վիրապէն:	27
15	✠ Կիր. Բ. զկնի Հոգ. Տօն Կարողիկէ Սրբոյ Էջմիածնի: Հարսանիք: (Կատարի հանդես յառնեալն եկեղեցիս Հայ-	28

ՕՐ	Յ Ո Ւ Ն Ի Ս	Լ.
	արսանեայց):	
16	Բշ. Սրբոց մանկանցն Բեռդէհեմի և Ակակիոսի վկային և Մովկիմայ քահանային և Կողբատիոսի զինաւորին:	29
17	Դշ. Սրբոց կուսանացն Նուենայ և Մանեայ:	30
	Չ Ծն. 7 ժ. 35 բ.	
18	Դշ. պահք:	1
19	Եշ. Սրբոց իշխանացն Սահակայ և Յովսէփայ և վկայիցն Սարգսի և Բագոսի:	2
20	Ուր. պահք:	3
21	Շբ. Սրբոյն Ներսիսի Մեծի հայրապետին մերոյ և Խաղայ եպիսկոպոսին:	4
22	✠ Կիր. Գ. զկնի Հոգ. Բարեկենդանս և Լուսաւորչի պահոց:	5
23	Բշ. պահ. Սրբոցն Եպիփանու	6

ՕՐ	Յ Ո Ւ Լ Ի Ս	Լ.
	տփոյ Սրբոյ Աստուածածնի:	
7	Բշ. Սրբոցն Կալիստրատոսի և քառասունեկին վկայիցն և Ղուկիանոսի քահանային:	20
8	Գշ. Սրբոցն Զաքարիա մարգարէին:	21
9	Դշ. պահք. Շ Վերջ. քառ. 11 ժ. 8 ր.	22
10	Եշ. Սրբոյն Եղիսէի մարգարէին:	23
11	Ուր. պահ.	24
12	Շք. Սրբոց երկոտասանից առաքելոցն Քրիստոսի և Պօղոսի երեքտասան առաքելոցն:	25
13	Ճ Կիր. Զ. զկնի Հոգ. Բարեկեցեալ վարդապետի պահոց:	26
14	Բշ. ա. օր Վարդ. պահ.	27
15	Գշ. բ. օր Վարդ. պահ.	28
16	Դշ. գ. օր Վարդ. պահ. Շ Ծն. 20 ժ. 19 ր.	29

ՕՐ	Յ Ո Ւ Լ Ի Ս	Լ.
17	Եշ. դ. օր Վարդ. պահ.	1
18	Ուր. ե. օր. Վարդ. պահ.	2
19	Շք. Յիշատակ տապանակին հնոյ և տօն նորոյս սուրբ Եկեղեցւոյ:	3
20	Ճ Կիր. Վարդապետ:	4
21	Ճ Բշ. Յիշատակ մեռելոց:	5
22	Դշ. գ. օր Վարդ.	6
23	Դշ. պահք.	7
24	Եշ. Սրբոյն Եսայեայ մարգարէին: Շ Առ. քառ. 5 ժ. 30 ր.	8
25	Ուր. պահք.	9
26	Ճ Շք. Սրբոցն Թադէոսի առաքելոյն մերոյ և Սանդիստոյ կուսին:	10
27	Ճ Կիր. Բ. զկնի Վարդ. Հարսանիք:	11
28	Բշ. Սրբոցն Կիպրիանոսի եպիսկոպոսին և քառասունեկինգ վկայիցն և սրբոց կուսանալցն Յուս-	12

տիանեայ, Եւփիոեայ և Քրիստի-
տինեայ:

29 ԴՂ. Սրբոցն Ամանագինեայ և
պիսկոպոսին և տառն աշակեր-
տացն և հինգ զվայրցն:

30 ԴՂ. պահք:

31 ԵՂ. Սրբոց նախահարցն Աղամայ,
Աբէլի, Սեթայ, Ենովայ, Ենով-
բայ, Նոյի, Մեղիքսեղեկի, Աբրա-
համու, Իսահակայ, Յակովբայ,
Յովսէփայ, Մովսիսի, Ահարոնի,
Եղիազարու, Յեսուայ, Սամուէ-
լի, Սամիսոնի, Յեկիմայեայ, Բա-
րակայ, Դեղէնի և այլոց սրբոց
նախահարցն:

Ⓢ Լր. 14 ժ. 42 ր.

Օ Դ Ո Ս Տ Ո Ս

Յ 1 ՕՐ

1 Ուր. պահք. 16

2 Շբ. Սրբոց որդւոց և Թողանց
սրբոցն Դրիգորի, Լուսաւորչին մե-
րոյ, Աբիսամակիսի, Վրթանիսի,
Յուսիանն, Դրիգորիսի և Դանիէլի:

3 ✠ Կիր. Դ. զկնի վարդ. 18

4 ԲՂ. Սրբոց Մատաբայեցւոցն Եղիա-
զարու քահանային, Շամունեայ
և Եսթն որդւոց նորին:

5 ԴՂ. Սրբոց երկուտաման մարգա-
րէիցն Ովսեայ, Ամովեայ, Մի-
քեայ, Յովեկեայ, Աբդիու, Նա-

ՕՐ	Օ Գ Ո Ս Տ Ո Ս	Լ.
	ւումայ, Ամբակումայ, Յօնանու, Սոփոնեայ, Անգեայ, Զաքարեայ և Մաղաբեայ:	
6	Դշ. պահ.	21
7	Եշ. Սրբոցն Սոփիա և Երից դստերացն Պիստոսի, Էլպիսի և Ազապի:	22
	Ⓒ Վերջ. քառ. 23 ժ. 53 ր.	
8	Ուր. պահ.	23
9	Շբ. Եփեսոսի սուրբ ժողովոյն եր- կու հարիւր հայրապետացն:	24
10	✠ Կիր. Բարեկենդան Աստուա- ծածնի պահոց:	25
11	Բշ. ա. օր Աստուած. պահ.	26
12	Դշ. բ. օր Աստուած. պահ.	27
13	Դշ. գ. օր Աստուած. պահ.	28
14	Եշ. դ. օր Աստուած. պահ.	29
15	Ուր. ե. օր. Աստուած. պահ.	30
	Ⓓ Ծն. 9 ժ. 3 ր.	

ՕՐ	Օ Գ Ո Ս Տ Ո Ս	Լ.
16	✠ Շբ. Տօն Շողակաթի Սրբոյ Էջմիածնի, ըստ տեսեան Սրբոյն Դրիգորի Լուսաւորչին մերոյ:	1
17	✠ Կիր. ՎԵՐԱՓՈխումն Ս. Աստուածածնի:	2
18	Բշ. բ. օր Վերափոխ.	3
19	Դշ. գ. օր Վերափոխ.	4
20	Դշ. դ. օր Վերափոխ.	5
21	Եշ. ե. օր Վերափոխ.	6
22	Ուր. գ. օր Վերափոխ.	7
	Ⓔ Առ. քառ. 18 ժ. 14 ր.	
23	Շբ. է. օր Վերափոխ.	8
24	✠ Կիր. օր Վերափոխ.	9
25	Բշ. թ. օր. Վերափոխ.	10
26	Դշ. Սրբոցն Յովակիմայ և Ան- հայի ծնողաց Ս. Աստուածածնի և կանան՝ ցն իւղաբերից:	11
27	Դշ. պահք.	12

- ՕՐ Լ.
- 28 Եշ. Սրբոյն Երեմիա մարգարէին: 13
- 29 Ուր. պահք: 14
- 30 Շբ. Սրբոց առաքելոյն Թովմայի,
Յակովբայ և Շմաւոնի:
✠ Լր. 3 ժ. 25 ր.
31 ✠ Կիր. Գ. զկնի վերաիտիս. 16
Դիւա զօտւոյ Ս. Աստուածածնի:

- 1 Բշ. Սրբոյն Ստեփաննոսի Ուղ- 17
նեցւոյն և վկայիցն Գռնարի՛ւ Լայ,
Ծամիղէսի, Տոբիկոսի և Ռատի-
կոսի:
2 Դշ. Սրբոց մարգարէիցն Եզեկի- 18
էլի, Եզրի և Զաքարիայի՛ հօրն
Յովհաննու Մկրտչի:
3 Դշ. պահք. 19
- 4 Եշ. Սրբոյն Յովհաննու Կարա- 20
պետին և Յորայ արդարոյն:
5 Ուր. պահք. 21
- 6 Շբ. Նիկիոյ սուրբ Ժողովոյն Է- 22
րեք հարիւր տասն և ութ հայ-

ՕՐ	ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ	Լ.
	բապետացն:	
	Ⓒ Վերջ. քառ. 12 ժ. 36 ր.	
7	✠ Կիր. Դ. զկնի վերափոխ. Բարեկենդանիս. խաչի պահոց:	23
8	✠ Բշ. պահ. սուրբ խաչի: Տօն Ծննդեան Ս. Աստուածածնի ի յԱննայէ:	24
9	Դշ. պահ. ս. խաչի.	25
10	Դշ. պահ. ս. խաչի.	26
	ԱՇՆԱՆԱՄՈՒՏ ԷԼ հասարակած: Օր ու գիշեր հաւասար են: Յերեկը սկը- սում է կարճանալ, գիշերը երկարել:	
11	Եշ. պահ. ս. խաչին:	27
12	Ուր. պահ. ս. խաչի:	28
13	Շբ. Տօն եկեղեցւոյ ի նաւակա- տիս սրբոյ խաչին:	29
	Ⓓ Ծն. 21 ժ. 47 ր.	
14	✠ Կիր. Խաչվերաց:	1
15	✠ Բշ. Տօն խաչի: Յիշատակ	2

ՕՐ	ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ	Լ.
	մեռելոց:	
16	Դշ. Տօն եկեղեցւոյ:	3
17	Դշ. Տօն եկեղեցւոյ:	4
18	Եշ. Տօն եկեղեցւոյ:	5
19	Ուր. Տօն խաչի:	6
20	Շբ. Տօն խաչի:	7
21	✠ Կիր. Բ. զկնի Ս. խաչի: Բա- րեկենդանի վարագայ Ս. խա- չի պահոց:	8
	Ⓔ Առ. քառ. 6 ժ. 28 ր.	
22	Բշ. պահ. սրբոցն Մամասայ, Փելիկտիմոնի և Սիմէոնի Սիւ- նակեցւոյն:	9
23	Դշ. պահ. Սրբոց կուսանացն Փեփրոնեայ, Մարիանեայ և Շու- շանայ դստերն Մեծին Վարդանայ:	10
24	Դշ. պահ.	11
25	Եշ. պահ. սրբոց հայրապետացն Բա-	12

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

09		Լ.
	բաղամու, Անձիմուսի և Երանուսի:	
26	Ուր. պահ.	13
27	Շբ. Սրբոցն Գեորգայ, զօրավա- րին և Ազոկտոսի և Մամանուսի Երզնցողին:	14
28	✠ Կիր. Գ. զկնի Ս. Խաչին: Տօն Վարսգայ Ս. Խաչին: Հարսանիք: Չորրորդ տարեդարձ օծման Վեհափառ եւ Սրբազ- նագոյն Կարողիկոսի ամե- նայն Հայոց Տ. Տ. Մկրտչի Ա. ☺ Լր. 16 ժ. 9 ր.	15
29	Բշ. Սրբոցն Դամբի Դվնեցոյն և Վկայիցն Դամբէոսի և Դամբէ- ռեհոյն:	16
30	Դշ. Սրբոցն Եւստածէոսի և կնոջ Նորա Թէոփիաոսի, և Եր- կուց որդւոցն և սրբոց Կուսա- նայն Երմոնեայ և Նեքսաոնեայ:	17

ՅԱՄՍՅԱՆ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

31

ՕՐ

1	Դշ. պահ:	18
2	Եշ. Սրբոց իշխանացն Սահակայ և Հովազասայ:	19
3	Ուր. պահ.	20
4	Շբ. Սրբոց Եօմանաստէն և Երկու աշակերտացն Քրիստոսի:	21
5	✠ Կիր. Գ. զկնի Ս. Խաչին:	22
6	Բշ. Սրբոցն Փոկատու հայրապե- տին և Երանուսի հետեղի առա- քեւոցն:	23
	☺ Վերջ: քառ. 1 ժ. 20 ր.	
7	Դշ. Սրբոց Կուսանացն Թեկղի, Վառվառեայ և Պեղիգեայ:	24

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

0Բ		Լ.
8	ԴՂ. պահք.	25
9	ԵՂ. Սրբոցն Պանդալէոնի բժշկին, Երմողիա բահանային և Եւպրակ- սիա կուսին:	26
10	Ուր. պահք.	27
11	Շք. Սրբոց Թարգմանչաց վար- դապետացն յերոց Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսիսի, Դաւթի ան- յաղծ փիլիսոփային, Գրիգորի Նա- րեկացւոյն և Ներսիսի Կլայեցւոյն:	28
12	✠ Կիր. Ե. զկնի Ս. Խաչին:	29
13	ԲՂ. Դիւտ նշխարաց սրբոյն Գրիգորիսի Աղուանից կաթողի- կոսի և սրբոց հարցն Թաթլոյ, Վարոսի, Թովմասու, Անտոնի և Կրօնեղեայ և եօթն խոտաճարա- կացն, որք յիննովնեայ վանան կատարեցան:	30
	☾ Ծն 10 ժ. 31 ր.	

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

0Բ		Լ.
14	ԴՂ. Սրբոց առաքելոցն Անանի- այի, Մատթէի, Բառնարայ, Փի- լիպպոսի, Յովհաննու, Շիղայի և Սիւղիանոսի:	1
15	ԴՂ. պահք.	2
16	ԵՂ. Սրբոցն Դիոնեսիոսի Արիս- պագացւոյն և առաքելոցն Տիմո- թէոսի և Տիտոսի:	3
17	Ուր. պահք:	4
18	Շք. Սրբոց աւետարանչացն Մատ- թէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու և Յովհաննու:	5
19	✠ Կիր. Զ. զկնի Ս. Խաչին:	6
20	ԲՂ. Սրբոցն Ղունկիանոսի հա- րիւրապետին, որ հաւատաց ի խաչելութիւնն Քրիստոսի, և Յով- սէփայ Աստուածահօրն, Յովսէ- փայ Արեմաժացւոյն և բարեկա- մին Քրիստոսի Ղազարու և բեր-	7

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Օր

Լ.

ցըն նորա Մարիայի և Մարիամոն:

Ճ Առ. քառ. 19 ժ. 42 ր.

21 ԴՂ. Սրբոց Թէոդիտոնի քահանային, Զենոնի զինաւորին, Մակարայ, Եւդոկսեայ և Ռամելայ:

22 ԴՂ. պահք.

23 ԵՂ. Սրբոց Խարիմեանցն և Վկայիցըն Արտեմեայ և Քրիստափորի և երկուց կանանցն Վալինիկեայ և Ակուլինեայ:

24 Ուր. պահք.

25 Շք. Սրբոց Երկոտասանից վարդապետացն Ռեթէոսի, Դիոնեսիոսի, Սեղբեստրոսի, Աթանասի, Կիւրղի երուսաղէմացւոյն, Եփրեմի խուրին ասորւոյ, Բարսղի կեսարացւոյն, Դրիգորի Նիւսացւոյն, Դրիգորի արտուա-

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Օր

Լ.

ծաբանին, Եպիփանու կիպրացւոյն, Յովհաննու Ոսկերեանին և Կիւրղի աղեքսանդրացւոյն:

26 ✠ Կիր. Է. զկնի ս. Խաչի: Գիւս Խաչ:

27 ԲՂ. Սրբոց Անաստասեայ քահանային և Վարուսի, Թէոդորիտեայ և որդւոց նորա, և որք ընդ նմա կատարեցան:

28 ԴՂ. Սրբոց Հիպերիքեանցն, որք ի Սամուսատ կատարեցան և Սեբրիանոսի Սեբաստացւոյն և Բարեւայ ծերոյ: և ութսուն և չորս աշակերտաց նորին:

Յ. Լր. 4 ժ. 53 ր.

29 ԴՂ. պահք:

30 ԵՂ. Սրբոյն Յովհաննու Ոսկերեան հայրապետին:

31 Ուր. պահք:

ՆՈՅՆՄԵՐ

30 ՕՐ

- 1 Շբ. Տօն ամենայն սրբոց, հնոց և 19
նորոց, յայտից և անյայտից:
- 2 ✠ Կիր. զկնի ս. Խաչի: 20
- 3 Բշ. Սրբոյն Ստեփաննոսի Հոռվ- 21
մայ հայրապետին և քահանայիցն
և սարկաւազացն և ժողովրդոցն:
- 4 Դշ. Սրբոցն Ակիփսիմնայ եպիս- 22
կոպոսին, և Յովսէփայ քահա-
նային, Այիծալայ սարկաւազին և
Պղատոնի վկային:
- Ⓒ Վերջ. քառ. 14 ժ. 4 ր. 23
- 5 Դշ. պահք. 23
- 6 Եշ. Սրբոց հայրապետացն Մետ- 24

- րոփանոսի, Աղէքսանդրոսի և
Պօղոսի խոստովանողին և սրբոց
նօտարացն Մարկիանոսի և Մար-
տիրոնի:
- 7 Ուր. պահք. 25
 - 8 Շբ. Սրբոց Հրեշտակապետացն 26
Գաբրիէլի և Միքայէլի և ամե-
նայն երկնային զօրացն:
 - 9 ✠ Կիր. Թ. զկնի ս. Խաչին: 27
 - 10 Բշ. Սրբոցն Մելիտոսի, Անտիո- 28
քայ հայրապետին և Մինասայ
եզիպտացւոյն և միւս Մելիտոսի
և պիսկոպոսին, Բուրա քահանայ-
ին և Շինու սարկաւազին:
 - 11 Դշ. Սրբոցն Դեմետրեայ վկային 29
և Բասիլիսկոսի քահանային:
 - ⊕ Ծն. 23 ժ. 15 ր.
 - 12 Դշ. պահք. 1
 - 13 Եշ. Սրբոցն Գուրիասայ, Սամու- 2

	Ն Ո Յ Ե Մ Բ Ե Ր	
0Բ		Լ.
	Դատայ և Աբիրայ սարկաւազին, Ռամանոսի միայնակեցին, Ման- կանն խոստովանողի, և Հիւսի- քոսի զինաւորին:	
14	Ուր. պահք.	3
15	Շք. Սրբոց առաքելոցն Անդրէի և Փիլիպպոսի:	4
16	✠ Կիր. Ժ. զկնի ա. խաչին: Բառեկեկդան Յիսնակի պա- հոց:	5
17	Բշ. պահք.	6
18	Դշ. պահք.	7
19	Դշ. պահք. Ս. Առաջ. քառ. 8 ժ. 26 ր.	8
20	Եշ. պահք.	9
21	✠ Ուր. պահք: Ընծայումն Ս. Աստուածածնի ի տաճարն:	10
22	Շք. Սրբոց Դրիգորի սքանչե- լագործին, Նիկողայոսի հայրապե-	11

	Ն Ո Յ Ե Մ Բ Ե Ր	
0Բ		Լ.
	տին և Միւռոնայ եպիսկոպոսին:	
23	✠ Կիր. Ա. Յիս.	12
24	Բշ. Սրբոց Կուսմեայն Յուլիա- նայ և Վասիլուհոյ:	13
25	Դշ. Սրբոցն Ղուէկիանոսի քահա- նային և սրբոցն Տարազրոսի, Պրոպոսի, Անդրոնիկոսի և Ոնե- սիմեայ և այլոց աշակերտացն Պօղոսի:	14
26	Դշ. պահք. Լր. 17 ժ. 37 ր.	15
27	Եշ. Սրբոցն Կղեմայ հայրապե- տին և Բագարատայ Տոռոմենոյ եպիսկոպոսին:	16
28	Ուր. պահք.	17
29	✠ Շք. Սրբոց առաքելոցն և ա- ռաչին Լուսաւորչացն մերոց Թա- ղէտի և Բարդուղիմէոսի:	18
30	✠ Կիր. Բ. Յիս.	19

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

31 ՕՐ

- 1 Բշ. Սրբոցն Գեորգիոսի եպիս- 20
կոպոսին, Մերկերիոսի զինաւո-
րին, Յակովկայ և Իրաւախառաց:
2 Գշ. Կուռնելիոսի հարիւրապե- 21
տին և Շմաւոնի ազգականին
Գրիստոսի, որ խաչեցաւ յԵրու-
սաղէմ, Պօղիկարպոսի հայրապե-
տին Զմիւռնիոյ և վկայիցն,
որք յարեւելս կատարեցան:
3 Դշ. պահք: 22
4 Եշ. Սրբոց հարցն Եգիպտացոց՝ 23
Պօղոսի, Պօղայ, Մակարայ, Եւա-
գրըի, Յովհաննու Դբնեցոյն, Յով-

- հաննու կարճահասակին, Նեղո-
սի, Արսէնի, Սիսեանու, Դանի-
էլի, Սրապիոնի, Մակարիոսի,
Պիմենի և այլոց սրբոց հարցն:
Ⲭ Վերջ. քառ. 2 ժ. 48 ր.
5 Ուր. պահք: 24
6 Շք. Սրբոյն Նիկողայոսի Զմիւռ- 25
նացոյ սրանչեղագործ հայրապե-
տին:
7 ✠ Կիր Գ. զինի Յիւս. Բարե- 26
կեկդանս. Յակովբայ պահոց:
8 Բշ. պահ. Սրբոցն Միլասայ, 27
Երմովինեայ, Գրաբոսի և կամա-
ւոր աղքատացն Յովհաննու և
Ալէքսիանոսի:
9 ✠ Դշ. պահ. Տօն յղուժեան 28
Սրբոյ Աստուածածնի ՚ի յԱննայէ:
Զմեռնամուս եւ արեւադարձ: Յերե-

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ		Լ.
0Բ	կը սկսուի է երկարել, գիշերը կարճանալ:	1.
10	Դշ. պահք:	29
11	Եշ. պահ. Սրբոցն Եւստրատիոսի, Օգսէնտիոսի, Եւգինէոսի, Ուրբեստէսի և Մարգարիոսի:	30
	☉ Ծն. 11 ժ. 59 ր.	
12	Ուր. պահք:	1
13	Շր. Սրբոց՝ Յակովբայ Մծբնայ հայրապետին, Մարուգէի Շըգնաւորին և Մելիտոսի եպիսկոպոսին:	2
14	✠ Կիր. Դ. Յիս.	3
15	Բշ. Սրբոց հայրապետացն Իգնատիոսի, Աղգէի և Մարուժայի եպիսկոպոսին:	4
16	Դշ. Սրբոցն Թէոպոմպոս եպիսկոպոսին և Թէոփնայ վկային և չորից զինաւորացն Բաստսի,	5

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ		Լ.
0Բ	Եւսեբի, Եւտիգի և Բասիլիդեայ:	1.
17	Դշ. պահք:	6
18	Եշ. Սրբոց Կուսմանցն Ինչոսի, Դոմնայի և Դղերիկոսի քահանային և երկուց բիւրոցն, որք այրեցան յեկեղեցին Նիկոմիդացւոց:	7
	☽ Առ. քառ. 21 ժ. 10 ր.	
19	Ուր. պահք:	8
20	Շր. Սրբոցն Աբգարոս նախավկայ և անդրանիկ թագաւորին մերոյ:	9
21	✠ Կիր. Ե. Յիս.	10
22	Բշ. Սրբոցն Աբրահամու և Խորենայ և անարծաթ բժշկացն Կոզմայի և Դամիանոսի և Աստուածատրոյ վկային:	11
23	Դշ. Սրբոցն Դաւթի մարգարէին և Յակովբայ առաքելոյ:	12

ՕՐ		Լ.
24	Դշ. պահք.	13
25	Եշ. Սրբոյն Ստեփաննոսի Կաթողիկոսին և առաջին մարտիրոսին:	14
26	Ուր. պահք.	15
	⊕ Լր. 6 ժ. 21 ր.	
27	Շք. Սրբոց առաքելոցն Պետրոսի և Պողոսի:	16
28	Ճ Կիր. 2. Յիս.	17
29	Բշ. Սրբոց որդւոցն Որոտման, Յակովբայ առաքելոյն և Յովհաննէս աւետարանչին: Բաւեկեղան ծննդեան պահոց:	18
30	Դշ. ա. օր Ծ'ննդ. պահ:	19
31	Դշ. բ. օր Ծ'ննդ. պահ:	20

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿՄՈՒՆՔ.

1) Տօնք եկեղեցականք:

Ա. Յունվարի—5, 6, 7 և 13
 Թոնք Ծ'ննդեան և Անուանա-
 կոչութեան Քրիստոսի:
 Բ. Յունվարի 14—Անուանա-
 կոչութիւն Վեհափառ և Սրբ-
 բազնազոյն Կաթողիկոսի ամե-
 նայն Հայոց Տ. Տ. Մկրտչի Ա.
 Գ. Փետրվարի 20—Տօն Ս.
 Վարդանանց զօրավարացի:
 Դ. Փետրվարի 14—Տեառն-
 ընդառաջ:
 Ե. Մարտի 29—Տօն մօխն ի

վիրապն Ս. Գրիգորի Լուսաւոր-
չին:

Զ. Ապրիլի 7—Տօն Աւետ-
ման Ս. Աստուածածնի:

Է. Յունիսի 14—Տօն ելիցն ի
վիրապէ Ս. Գրիգորի Լուսաւոր-
չին:

Ը. Յունիսի 28—Տօն Գիւտի
նշխարաց Ս. Գրիգորի Լուսա-
ւորչին:

Թ. Յուլիսի 3—Տօն սրբոց
Թարգմանչացն Սահակայ եւ
Մեսրոպայ:

Ժ. Յուլիսի 26—Տօն ս. ա-
ռաքելոյն Թաղէոսի եւ Սան-
դղիսոյ կուսին:

ԺԱ. Սեպտեմբերի 8—Տօն
Ծննդեան Ս. Աստուածածնի ի
յԱննայէ:

ԺԲ. Սեպտեմբերի 26—Տարե-

դարձ Օծման Վեհափառ եւ
Սրբազնագոյն Կաթողիկոսի ա-
մենայն Հայոց Տ. Տ. Մկրտչի Ս.

ԺԳ. Նոյեմբերի 21—Տօն Ըն-
ծայման Ս. Աստուածածնի ի
տաճարն:

ԺԴ. Նոյեմբերի 29—Տօն ս.
առաքելոցն Թաղէոսի եւ Բար-
դուղիմէոսի:

ԺԵ. Դեկտեմբերի 9—Տօն
Յղութեան Ս. Աստուածածնի ի
յԱննայէ:

2) Տօնի Կայսերականի.

Ա. Ապրիլի 23—Անուանալո-
շութիւն Ն. Կ. Մ. Կայսրուհւոյ
Ալէքսանդրա Ֆէօդորովնայի:

Բ. Ապրիլի 27—Ծնունդ Ն.
Կ. Բ. Թագաժառանգի Գէորգի

Ալէքսանդրովչի:

Գ. Մայիսի 6—Ծնունդ Ն.

Կ. Մ. Կայսեր Նիկողայ Ալէք-
սանդրովչի:

Դ. Մայիսի 14—Թագադրու-
թիւն Ն. Կ. Մ. Կայսեր Նիկո-
լայ Ալէքսանդրովչի:

Ե. Մայիսի 25—Ծնունդ Ն.

Կ. Մ. Կայսրուհոյ Ալէքսանդ-
րա Ֆէօդօրովնայի:

Զ. Հոկտեմբերի 21—Գահա-
կալութիւն Ն. Կ. Մ. Կայսեր
Նիկողայ Ալէքսանդրովչի:

Է. Նոյեմբերի 26—Անուանա-
կոչութիւն Ն. Կ. Բ. Թագաժա-
ռանգի Գէորգի Ալէքսանդրովչի:

Ը. Դեկտեմբերի 6—Անուա-
նակոչութիւն Ն. Կ. Մ. Կայսեր
Նիկողայ Ալէքսանդրովչի:

ՊՍՍԿԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

ԱՐԳԵԼՎՈՒՄ Է ԿՍՏԱՐԵԼ ՀԵՏԵՒ-
ԵԱԼ ՕՐԵՐՈՒՄ.

1. Ծննդեան ութօրէից ընթացում:
2. Ամբողջ մեծ պահոց եւ Յինանց օրերի ընթացում մինչեւ Ա. Յարութեան կիրակին (**Նդիական**):
3. Վարդապետի 3 օրերը:
4. Վերափոխման 9 օրերը:
5. Ա. Խաչի ամբողջ շաբաթը:
6. Բոլոր շաբաթական պատերի ընթացում:
7. Տէրունական տօների նախընթաց երեկոներին:
8. Ամեն շաբաթ երեկոյ:
9. Այն կիրակի երեկոներին, երբ միւս օրը տուրքերի տօն է:
10. Ամեն լոյս-չորեքշաբթի եւ լոյս-ուրբաթ երեկոները:
11. Նաւակաթիֆների ուրբաթ երեկոները:

ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Երկրագնդի երեսին ապրող մարդկանց թիւն է 22 միոսաւորապէս 1562 միլիոն: Կայ սեղ, որսեղ մի քառ. վերսի վրայ ապրողների թիւը հասնում է մինչեւ 200 հոգու (Անգլիա, Բելգիա) եւ կան սեղեր, որսեղ ապրող բոլորովին չկայ (Գրեոնլանդիա 0,1 մարդ մի քառ. վերսի վրայ): Այդ տարբերութիւնը յառաջ է եկել մասամբ բնական պայմանների տարբերութիւնից եւ մասամբ պատմական պատճառներից: Հնդկա-եւրոպական Սպիտակ ցեղը բռնած է երկրագնդի բարեխառն գօտները, որսեղ հասել է քաղաքակրթութեան ամենաբարձր աստիճանին. մինչեւ այժմ այդ ցեղը չկարողացաւ ընտելանալ արեւադարձային (սաք) երկրների օդին: **Ռեդին** ցեղը՝ ընդհակառակ, շատ դիւրու-

թեամբ է տանում տարբեր կլիմաներ եւ բազմաճառում է բոլորովին տարբեր պայմաններում: Այդ ցեղին պատկանող 2ինացիք, ունենալով նշանաւոր, թէեւ իւրատեսակ զարգացումն, շնորհիւ իրանց ահագին թուին, տկուրութեան եւ հասարակական կեանքի դարաւոր կազմին, որով թէեւ դանդաղ, բայց անշեղ դիմում են իրանց նպատակին, ապագայ մարդկութեան պատմութեան մէջ փոքր դեր չպիտի խաղան: Մնացած ցեղերը՝ **Սեւ, Կարմիր, Մալայեան, Թէ** իրանց զարգացմամբ եւ թէ իրանց թուի սակաւութեամբ, առաջի երկու ցեղերի հետ չեն կարող համեմատուիլ, մանաւանդ կարմիր ցեղը, որն ըստ երեւութիւն դատապարտուած է մահուան:

Եւրոպայում ապրում են	366 միլ
Ասիայում	860 „
Աֆրիկայում	206 „
Ամերիկայում	125 „
Աւստրալիայում	5 „

Մարդ ապրում է միջին թուով 33¹/₂ տարի: Ծնուածների ¹/₄ մեռնում

է մինչեւ 7 տարեկան հասակը, եւ համարեա 1/2-ը՝ մինչեւ 40 տարեկան դառնալը: 100 հոգուց 6-ն է հասնում 60 տարեկան հասակին. 500-ից մէկը՝ 80 տարեկանին, հարիւր տարեկան հասակին հասնում է հազարից մէկը: Տարեկան մեռնում են 33 միլ., օրական 96 հազար: Տարեկան ծնւում են 42½ միլ., տարեկան պսակների թիւը հասնում է 8,250,000-ի. ծնունդների թիւը զանազան երկրներում զանազան է.

10,000 հոգու վրայ ընկնում է	
Եւր. Ռուսաս. (1890 թ.)	468 ծնունդ
Բուլղարիայում	448 ,,
Ունգարիայում (1891)	423 ,,
Սերբիայում (1892)	421 ,,
Իսպանիայում (1884)	371 ,,
Աւստրիայում (1890)	362 ,,
Պրուսիայում (1890)	323 ,,
Իտալիայում (1881)	363 ,,
Պորտուգալիայում (1890)	323 ,,
Յունաստանում (1890)	350 ,,
Ֆինլանդիայում (1891)	341 ,,
Նիդերլանդիայում (1892)	320 ,,

Մ. Բրիտանիայում (1893)	304 ծնունդ
Դանիմարքում (1891)	310 ,,
Նորվեգիայում (1892)	309 ,,
Շուէցիայում (1892)	270 ,,
Բէլգիայում (1892)	287 ,,
Զուիցերիայում (1889)	281 ,,
Ֆրանսիայում (1886)	223 ,,

Սեռերի յարաբերութիւնը նոյնպէս տարբեր է. այսպէս 1,000 տղամարդուն զալիս է.

Պորտուգալիայում (1878 թ.)	1084 կին
Նորվեգիայում (1891 թ.)	1071 ,,
Շուէցիայում (1892)	1065 ,,
Մ. Բրիտանիայում (1891)	1060 ,,
Դանիմարքում (1892)	1050 ,,
Աւստրիայում (1890)	1044 ,,
Զուիցերիայում (1891)	1041 ,,
Գերմանիայում (1890)	1040 ,,
Իսպանիայում (1887)	1039 ,,
Պրուսիայում (1890)	1037 ,,
Ֆինլանդիայում (1891)	1030 ,,
Նիդերլանդիայում (1892)	1022 ,,
Ունգարիայում (1890)	1015 ,,
Եւր. Ռուսաս. (1886)	1009 ,,
Բէլգիայում (1892)	1005 ,,

Ֆրանսիայում (1886)	1007 կին
Իսպիայում (1881)	995 „
Բուլղարիայում (1881)	962 „
Սերբիայում (1892)	956 „
Յունաստանում (1889)	906 „
Բոսնիայում (1881)	895 „

Երկրագնդի բնակիչներն ըստ դաշտ-
նութան

Քրիստոնեաներ	490 միլ.
Կաթոլիկ	245 „
Բողոքական	140 „
Օրթոդոքս	96 „
Այլ քրիստոնեայք	9 „
Մահմեդականներ	173 „
Մոլոխական	8 „
Կուսպալա	891 „
Բուդդայական	500 „
Բրամինական	146 „
Ֆէսիլներ	245 „

Երկրագնդի բնակիչները խօսում
են 3600-ից աւելի բարբառներով (լե-
զուներով): Գրոնների թիւն աւելի է
1000-ից:

Նշանաւոր պետութեանց զինու- որական ոյժը.

	Բանակ		Նաւա- սորս.	
	Խաղաղ ժաման.	Պատերազ. ժամանակ	Նաւ	Թըն- դա- նոթ:
Ռուսաստան .	950000	3500000	356	1670
Աւստրիա .	398000	1700000	140	1512
Գերմանիա .	580000	2906000	190	1460
Ֆրանսիա .	598000	3254000	444	3172
Անգլիա .	200669	879713	747	2646
Իսպիա .	282382	1150726	288	2152
Տաճկաստան .	183000	800000	103	520

ՊԵՏԱԽԹԻՒՆՆԵՐ

Դասակարգում	Բաժանում
-------------	----------

Ե	Ի	Ր	Պ	Ա
---	---	---	---	---

ԱՆԴՈՐՐԱ, հասարակապետ-
սուրբին (կաթոլիկ դաւան.).
Ֆրանսիայի գերիշխանութեան
սակ: Վճարում է Ֆրանսիային
հարկ՝ տարեկան 960 Ֆր.

Նախագահ Ա. Մոլիս

ԱՌՏՏՐՈ-ՈՒՆԳԱՐԻԱ

Կայսրութիւն (կաթոլ. դաւան.)
ԿԱՅՍՐ՝ Ֆրանց Յովսէփ

- 1, Աւստրիա, կայսրութիւն
- 2, Ունգարիա, քաղաւորութիւն
- 3, Բօսնիա եւ Հերցեգովինա

Տարածու- թիւն:	Բնակիչ.	Մայրաքաղաք:	Բնակ հզր.
Բառ. քիւ- մետր.	Հազար.		

452	6	Անդորրա	
676667	44.000		
300232	24293	Վիեննա	1865
325325	17464	Բուդապէս	563
51110	1454		

ԲՆԼԳԻԱ ՔԱՎԱՆՈՐՈՒՅԻՐՆ (Կաթոլ. դաւան.)
ԹԱԳԱՆՈՐ-ԼԵՅՈՅԻՐ II

ԲՕԼԳԱՐԻԱ, իշխանութ. հարկատու թիւրքիային (յունադաւ.)
Կառավարութիւնը սահմանադր.
Իշխան—Ֆեդդիհանդ Լ.

ԳԵՐՄԱՆԻԱ, Կայսրութիւն
Կայսր—Ֆրիդրիխ Վիլհելմ II.

Գերմանիան կազմուած է հե-
տեւեալ պետութիւններից.

1, Անհայտ (լիւսեր. դաւան.): Դուք
Լեօպոլդ-Ֆրիդրիխ

2, Բալարիա (կաթոլ. դաւան.): Թագաւոր Օսսոն I (ցնորլած) ինճաճկալ-Լոխսայոյն:

29457	6341	Frühling	182
-------	------	----------	-----

96660	3310	Uodhuu	42
-------	------	--------	----

540591	51217	Бетрић	1575
--------	-------	--------	------

2294 275 ԴԵՍՄԱՆ

75865	5600	Միւնիխ	(Նորմալ)
-------	------	--------	----------

3, Բաղէն (աւեսարան. դաւան.): Մեծ
Դոմֆ-Ֆրիդրիխ I 1480 . 75489.

4, Բրաունշվեյց: Խնամակալ-Պրինց
Ալբրէխտ

5, Բրեմէն (ազատ քաղաք): Կառա-
վար. սենատր

6, Վալդէկ (աւեսարան. դաւան.)
Իշխան-Ֆրիդրիխ

7, Վիրտեմբերգ (լիւտեր. դաւան.):
ԹԱԳԱՒՈՐ Վիլհելմ II

8, Համբուրգ (ազատ քաղաք): Ռամ-
կապետական վարչութիւն, ընտրողա-
կան. Կառավար.-Սենատր

9, Հեսսէն-ԴԱՐՄՇՏԱԴՏ (լիւտեր. դաւ.)
Մեծ դոմֆ-էրնստ Լիոպոլդ

10, Լեոպոլդ-Դեսաւոյ (րեփորմս.
դաւան.) Իշխան Սուսնէր

15081

1658

Կարլսրուէ

3672

410

Բրաունշվեյց

255

200

Բրեմէն

1121

60

Արոլլեն

19504

2037

Շնուսկուրս

414

700

Համբուրգ

7682

993

Դարմստադ

1215

130

Դեսաւոյ

11, ԼԻՊՊԷ-ՇԱՄԲՈՒՐԳ (րէժորմաս.
դաւ.) Իշխան Գէորգ:

12, ԼԻԻԲԷԿ (ազաւս Բաղաւ): Ռամկա-
պետական կառավարութիւն: Կառա-
վար.-Սենատ:

13, ՄԵԿԼԵՆԲՈՒՐԳ-ՍՏՐԵԼԻՑ (լիւսեր.
դաւ.): Մեծ դուքս-Ֆրիդրիխ-Վիլհելմ

14, ՄԵԿԼԵՆԲՈՒՐԳ-ՇՎԵՐԻՆ (լիւսեր.
դաւ.) Մեծ դուքս-Ֆրիդրիխ Ֆրանց III

15, ՕԼԴԷՆԲՈՒՐԳ (լիւսեր. դաւ.):
Մեծ դուքս-Պետրոս

16, ՊՐՈՒՍՍԱ (աւետարան. դաւան.):
Կայսր քաղաւոր-Ֆրիդրիխ Վիլհելմ II.

17, ՐԷՅԱ-ԳՐԷՅԵ (լիւս. դաւ.): Իշխան-
Հենրիխ XXII

18, ՐԷՅԱ-ՇԷՅԵ (լիւս. դաւ.) Իշխան-
Հենրիխ XIV

340

40

Բիւկերբուրգ

298

80

Լիւբեկ

2930

100

Նեոյսրեկից

13162

579

Շվեբից

6423

360

Օլդենբուրգ

348458

30000

316,4

64

Գրէյց

825

120

Գերա

19, Սաֆւէն-Այլսէնքուրգ (լիւս. դաւ.):
Դուֆս-Էրֆուս

20, Սաֆւէն-Վէյմար (լիւս. դաւ.):
Մէծ դուֆս-Կարլ-Ալեքսանդր

21, Սաֆւէն-Կօքուրգ-Գօքա (լիւսեր.
դաւ.) Դուֆս-Ալմըէդ.

22, Սաֆւէն-Մէյնինհէն (լիւս. դաւ.)
Դուֆս-Գէորգ II

23, Սաֆսնիա (կաթոլ. դաւ.) Թա-
գաւուր Ալբրէս

24. Շվարցքուրգ-Չօնդերֆաուզէն (լիւ-
սեր. դաւ.): Իշխան Կարլ II

25, Շվարցքուրգ-Րուդօլֆսադս (լիւս.)
դաւ.) Իշխան-Գիւնսեր

26, Ալքաս Էւ Լօրէն (պէտական հո-
դեր), Գերմանական կայսրի իշխանու-
թեան սակ: Կառավարութիւն Էլզիւար-
բաներով

1324

3595

1952

2468

14993

862

940

14509

175

340

210

230

3503

80

90

1610

Այլսէնքուրգ

Վէյմար

Գօքա

Մէյնինհէն

Դրեզդէն

Չօնդերֆաուզ

Րուդօլֆսադս

Սերագքուրգ

ԴԱՆԻԱ, բազալորուքին (լիւս. դաւ.) Թազաւոր-Խրիստիան IX

Ֆերրերեան կողիներ

ԹԻԻՐՔԻԱ, կայսրութիւն (մահ-մէտ-սիւննի). Սուլթան Աբդուլ-Համիդ

1, Բուն հողը

2, Կրէտէ, կղզի

3, Նոր Բագարի

ԻՏԱԼԻԱ, բազալորուքին (կա-րօլիկ). Բազաւոր Հումբերտ I.

ԼԻԵՏԵՆՇՏԵՅՆ, իշխանութիւն (կաթ.) իշխան-Յովհան II

ԼԻԻՔՍԵՄԲՈՒՐԳ, մեծ դքսու-թիւն (աւէսարան, դաւ.) Մեծ դուքս Ադօլֆ

38340 (2300 Կօպէնհագէն 375

1325 13

175883 5753 Կ. Պօլիս 874

158550 5275

8618 280 Կանէա

7350 153

286589 32000 Հռովմ 423

159 10 Վաղուց

2587 220 Լիւսեմբուրգ

ՀՕԼԼԱՆԴԻԱ. քաղաւորութիւն
(րէժօրմաս. դաւ.) քաղունի.
Վիլնէլիսնա:

ՄԵԾ-ԲՐԻՏԱՆԻԱ, (անգլ. դաւ.)
քաղունի-Վիկտորիա I. գաղութ-
ներով

1. Անգլիա
2. Շոտլանդիա
3. Իրլանդիա
4. Մերձակայ կղզիներ
5. Գաղթական. Եւրոպայում Գիբրալ-
տար, Մալթա եւ այլն

ՄՕՆԱԿՕ, իշխան. (կաթով.)
Իշխան-Ալբերտ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ, քաղաւորութիւն
(յունադաւ.) քաղաւոր - Գե-
որգ I

33000	4628	Ամստերդամ	714
29306314	380605		
150697	29403	Լօնդօն	4250
78895	4063	Էդինբուրգ	
84252	4542	Դուբլին	
784	148		
328	203		
22	13	Մօնակօ	
65119	2188	Աթէնք	107

ՆՕՐՎԷԳԻԱ, քաղաքութիւն
(լիւսեր.) Շվեդիայի հետ .

325285 1489 Նորսիսանիա 150

ՇՎԷՅԻԱ, քաղաւոր. (լիւսեր.):
Թաղաւոր-Օսկար II . . .

450574 4803 Սոկիօլֆ 236

ՇՎԷՅՏԱՐԻԱ, հանրապետե-
րիւն (բողոք. դաւ.) Նախագահ-
Բախման

41419 2933 Բերն 47

ՉԵՐՆՕԳՕՐԻԱ, իշխանութիւն
(յունադաւ.) իշխան-Նիկոլայ I

9085 200 Ցեսիցիե 40

ՌՌԻՍԱՍՏԱՆ, կայսրութիւն
(յունադաւ.) Կայսր-Նիկոլայ II

22216936 120845

1. Բուն Եւր. Ռուսաստան . . .

4889062 89000 Պետերբուրգ 929

2. Լեհական նահանգներ

127319 8900

3. Ֆինլանդիա

373612 2412 Հելսինգֆորս

ՐՈՒՄԻՆԻԱ, քաղաւոր. (յունա-
դաւ.) քաղաւոր-Վարլոս I . . .

131020 5450 Բուֆրէս

ՍԱՆ-ՄԱՐԻՆՅՈ, հանրապետ.
(Դժարաբանի հով. տակ.): Նախ.
Ս. Տասերի . . .

ՍԵՐԲԻԱ, բազալուր. (յունական):
բազալուր-Ալեքսանդր I . . .

ՍՊԱՆԻԱ, բազալուր. (կաթոլ.)
բազ.-Ալֆոնս XII, գաղութնե-
րով . . .

ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԻԱ, բազալուր.
(կաթ.) բազալուր-Կարլոս I. գա-
ղութներով . . .

1. Բուեն հոլը . . .

2. Ազորեան կղզիներ . . .

3. Մադեյրա . . .

ՖԻՆԱՆՍԻԱ, հանրապետութիւն
(կաթոլ.) Նախագահ - Ֆելիքս
Ֆոր, գաղութներով . . .

59	8	Վասքի	
48110	2300	Բելգրադ	
1633817	28000	Մադրիդ	472
2238676	90000	Լիսաբոն	243
89372	4307		
2388	269		
815	134		
4113485	76595	Պարիզ	2345

Ա Ս Ի Ա

ԱՆԱՄ, կայսր. — (Ֆրանսիայի հովան. տակ): Թագաւոր-Տաւ-Տայ . . .

ԱՐԱԲԻԱ, (անկախ նահապետական վարչութիւններ) . . .

ԱԻՂԱՆԻՍՏԱՆ, խանութի (մահմետ.) էմիր-Աբդուրահմախան . . .

ԲԷԼՈՒՋԻՍՏԱՆ, խանութի էմիր Միր-Խոյադաղալ . . .

ԲՈՒԽԱՐԱ, խանութիւն (մահմ.) Աբդուլ Էմիր . . .

ԲՕՐՆԷՅՈ, կղզի (անկախ մաս) . . .

ԵԱՊՕՆԻԱ, կայսր. (հեքանուկայսր (միկադո) Մուցիբիսո

ձան) . . .

230500 6000 Գիւլէ

2289208 1150 Սիբուր-Թարիւ

550000 4000 Կաբուլ

315000 400 Գելաս

205000 1300 Բուխարա

163000 450

382416 42000 Տոկիո

ԹԻԻՐՔԻԱ, ասիական. (մահ.
սիւննի)

ԿԱՄԲՕԶԱ, Ֆրանսիայի հովա-
նաւոր. սակ.

ԿՕՐԷԱ, քաղաւոր. (հեթ.) Թա-
ղաւոր-Տու-ի-սէի

ԶԻՆԱՍՏԱՆ, կայսրութիւն
(հեթ.) Կայսր Կուանգ-Սիու

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ, շահութիւն
(մահ. շիւ) Մուղաֆֆեր-Էդդին

ՍԱՄՕՍ, իշխանութիւն (Թիւր-
քիայի իշխանութեան սակ) Իշ-
խան-Ալեքսանդր Կարաթէոդորի

ՍԻԱՄ, քաղաւոր. (հեթ.) քա-
ղաւոր—Չուլայնգորն

1778000

15430

100000

815

218650

7500

Սէուլ

11115650

360000

Պեկին

1645000

9000

Թէեքան

468

50

633000

5000

Բանկոկ

Քաջիրիսան . . .

Օ մ ա ն (Արաբիայում), սուլ-
թանուքիւն. . .

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԵՏ. ԿԱԼՈՒԱԾՐՆԵՐԸ

ՄԵԾ ԲՐԻՏԱՆԻԱՅԻ . . .

Ա Յ Ր Ի Կ Ա

ԵԳԻՊՏՈՍ (Թիւրքիայի հովան.
սակ) մահմ. երդիլ-Աբբաս-
փաշա . . .

ԶԱՆԶԻԲԱՐ, սուլթանուքիւն
(մահմէտ.) . . .

ԼԻԲԵՐԻԱ, հանրապետ. նախա-
գահ—Զիզեման . . .

71100	600	
194200	1000	Մասկաւս
5226000	299127	
994000	7000	Կափիրէ
2500	210	
49100	2000	Մոհրովիս

ԿՕՆԳՕ (Բելգիայի քաղաքի
կառավար. սահ): ԿԵՆՏՐՈՆԱ-
կան կառավար. ԲՐԻԼՍԵԼՅՈՒՄ .

ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԱՖՐԻԿԱ (ազատ
կամ վերջնականապես չընդա-
նաձ հողեր)

ՀԱՐԷՇՍՏԱՆ, Կայսրութիւն
(յունադաւ.) Կայսր ՄԵՆԵԼԻԲ
II., (Նեգուս)

ՀԱՐԱՒ-ԱՖՐԻԿԵԱՆ հանրա-
պետութ. Նախագահ-Կրիկեր:
(Տրանսվալ.)

ՄԱԴԱԳԱՍԿԱՐ, քաղաւոր.
(Հեքանոս): Թագունի-Բանա-
վայօ Ման կօկա: (Ֆրանսիա-
կան կալուած)

2241000

14100

Բոխ

3940000

63000

508000

4500

Անսոսո

294000

769

Պրեսորիս

592000

3500

Անսանանա-
րիկա

ՄԱՐՕԿԿՕ, քաղաւոր. (մահմ.)

Սուլթան-Աբդուլ-Ազիզ . . .

ՍԱՀԱՐԱ, անապատ . . .

ՍՈՒԳԱՆ, անկախ . . .

ՏՐԻՊՕԼԻՍ (Թիւրքիայի հա-
նանգ): Ահմեդ Բասիմ փաշա .

ՕՐԱՆԺ, հանրապետ. նախագ.-
րէյց . . .

Անկախ կղզիներ Խաղաղ Ով-
կիանոսում: . . .

ԱՄԵՐԻԿԱ

ԱՐԳԵՆՏԻՆԵԱՆ հանրապետու-
թիւն (կար.) Նախագահ-Լուիս
Պէրէա . . .

812000	8100	Ֆէյ
5480000	2600	
4381006	8170	
1033000	800	Տրիպոլիս
130700	208	Բլէնփօնէն
10000	63	
2789000	5000	Բուէնոս Այրէս

ԲՕԼԻՎԻԱ, հանրապետ. (կար.)
Նախագահ-Մ. Բապտիստա .

ԲԲԱԶԻԼԻԱ, հանրապետ. (կար.)
Նախագահ - Ֆլո - Դե - Մորրաու-
Բարրոս .

ԿՕԼՈՒՄԲԻԱ, հանրապետ.
(կար.) Նախագահ-Մ. Ա. Կարո
Հալիսի, հանրապետութ.

ՀԻԻՍԻՍ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԻԱ-
ՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ. հանրա-
պետ. (զանազ. դաւ.) Նախա-
գահ՝ Մակ-Կինլեյ .

ՄԵՔՍԻԿԱ, հանրապ. (կար.)
Նախ.-գեմ. Պորփիրիո Դիաս.

ՈՒՐՈՒԳՎԱՅ, հանրապ. (կար.)
Նախագահ - Ժուան Իդիարդե
Բորդա .

1334000

2019

Սիւկրէ

8361000

14602

Րիո-Ճանէյրո

1203000

4000

Բոհոսա

28700

1000

Պորսո-պրէնս

9068600

72982

Նիւ-Եորկ
Վաշինգտոն

1946500

12200

Մէլսիկա

178700

800

Մոնեվիդէ

ԶԻԼԻ, հանրապ. (կար.) Նախագահ-Մօնր

ՊԱՐԱԳՎԱՅ, հանրապ. (կար.) Նախագահ-Էգուս-Կվիցա

ՊԷՐՈՒ, հանրապ. (կար.) Նախագահ-Երօլա

ՎԷՆԷՑՈՒԷԼԼԱ, հանրապետ. (կար.) Նախագահ-Կրեսպո

ԿԵՆՏՐՈՆԱԿՍՆ ԱՄԵՐԻԿԱ

1. ԿՕՍՏԱ-ՐԻԿԱ, հանր. Նախագահ-Րաֆայել Ինգլիզիաս

Ճ. ԳՎԱՏԵՄԱԼԱ, հանր. (կար.) Նախագահ-Րեյնիա Բարրիոս

3. ՀՕՆԴՈՒՐԱՍ, հանրապետ. (կար.) Նախագահ-գեներ. Պօլիկարպ Բենիլա

776000

3400

Սան-Եագո

253000

480

Ասունիոն

1137000

3000

Լիմա

1044000

2330

Կարակաս

54000

320

Սանֆոզե

125000

1600

Գվասեսմալա

119800

390

Տեգուչի
Գալլապ

4. ՆԻԿԱՐԱԳՈՒՄ, հանր. (կար.)
Նախագահ-Սանթոս Զելայա .

5. ՍԱՆ - ՍԱԼՎԱԴՕՐ, հանր.
(կար.) Նախագահ-Գոսսոեռեց.

ԱԻՍՏՐԱԼԻԱ ԵՒ ՊՕԼԻՆԵԶԻԱ.

ՍԱՆԴՎԻԶԵՄՆ կղզիներ (Հա-
վաի), հանրապետ. Նախագահ-
Դոլ .

ՈՎԿԵՍՆԻԱ, անկախ .

124000

320

Մանակուա

21000

890

Սան-Սալվա-
դոր

16900

190

41500

19

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Տարածութիւն քառ. վերս.	20,437.363
Բնակիչներ	130.426.000
Քաղաքներ	1.319
Աւաններ եւ գիւղեր	565.912
Նահանգներ	77
Վիճակներ	2
Շրջաններ	18
Բաժանմունքներ	1
Գաւառ	792

ԲՆԱԿԻԶՆԵՐ ԸՍՏ ԴԱՍԱ- ԿԱՐԳԻ.

Ազնուականներ տոհմա- յին	757.000
Ազնուականներ անձնա- կան եւ ծառայող	600.000
Հոգեւորականներ	600.000
Քաղաքային դասակարգեր (քաղաքացի, վաճառա- կան)	8.750.000
Գիւղացի	112.000.000
Զինուորական	5.000.000

ԲՆԱԿԻԶՆԵՐ ԸՍՏ ԴԱՒԱՆՈՒ- ԹԵԱՆ.

Յունադաւան	93.000.000
Ռուս աղանդաւորներ	2.600.000
Հայ-լուսաւորչական	1.300.000
Կաթոլիկ	10.000.000
Բողոքական	5.500.000
Մովսիսական (հրէայ)	4.200.000
Մահմետական	10.000.000
Կուսպաշ	2.500.000

Զ Օ Ր Ք

Խաղաղ ժամանակ	950.000
Պատերազմի ժամանակ	3.500.000
Թնդանօծ, խաղաղ ժամ	4.500
„ պատերազ. ժամ	6.000
Զի, խաղաղ ժամանակ	350.000
Զի, պատերազմի ժաման	600.000

ՆԱԻԱՏՈՐ

Նաւ	356
Թնդանօծ	1.196
Ծովային զինուոր	30.000

ԲՆԱԿԻՉՆԵՐ ԸՍՏ ԱԶԳՈՒ-
ԹԵԱՆ

Սլաոններ (ռուսներ)	85.000.000
Լեհ	8.500.000
Ֆինն	5.000.000
Լիսովցիներ	4.500.000
Հրէաներ	4.200.000
Գերմանացի	4.000.000
Թաթար	9.500.000
Կովկասեան լեռնական-ներ	2.000.000
Հայեր	1.300.000
Մնացած ազգութիւններ	5.000.000

ՊԵՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՀԱՇԻՒ 1896 ԹՈՒԻ

Մուսք.	1.239.471.695 ռ.
Ելք	1.231.088.414 —

Արասահմանից ներմուծուած ապ-րանք (1893)	463.546.017 ռ.
Ապրանք արահա-նուել է	613.732.409 ռ.
Մաքս ստացուել է	168.521.000 ռ.

Ռուսաստանն արտադրել է ոսկի (1893)
2731 փութ

„ արծաթ 729 „	
Տարեկան երկաթ	109.389.600 փ.
Քարածուխ տար.	422.010.500 փ.
Շաքար	33.556.417 փ.
Ծխախոտ	3.328.040 փ.

Ռուսաստանում կայ մօտ 26.198
գործարան՝ 1.171.273 բանուորներով:

ԴՊՐՈՅՆԵՐ

Բարձրագոյն դպրոցներ	63
Միջնակարգ,	898
որից Գիմնազիա (արական)	177
Պրօգիմնազիա	58
Բէալական դպրոց	104
Սեմէնարիա, հոգեւոր	55
Հոգեւոր. արակ. դպրոց	186
Իգական գիմնազիա	163
Հոգեւոր իգակ. թեմ. դպրոց	60
Զինւորական ոչ—մասնագիտական.	34
Տարրակ. դպրոցներ	40.000
Տարր. դպր. սովորում են մօտ 2 միլիոն հոգի: 555 միջնակարգ դպրոցն., որոնք ենթարկված են քաղտրական իշխանու-	

թեան սովորում են 150.385 հոգի, որից արական—87.411, իգական 62.974: Միջնակարգ դպրոցում սովորող մէկ աշակերտը ընկնում է780 տղամարդի վրա, իսկ մի աշակերտուհին—1100 կնոջ վրա: 1885 թ. արական գիմնազիաներում և պրօգիմն. սովորում էին 72.592 հոգի, 1894 թ.—63.004, ուրեմն պակաս 9558 հոգի: Բէալական դպրոցներում միևեոյն ժամանակամիջոցում նկատուել է հակառակ երևոյթ, այսինքն սովորողների թիւը աւելացել է:

ՉԱՓ ԵՒ ԿՇԻՌ

ԴԻԱՄՆԵՐ

	Ոսկով	
	մք.	կով.
Բանի (սուսիմ, Ռումինիա)		
պղինձ		$\frac{1}{4}$
Դուլդէն, Աւստրիա, արծ.		$61\frac{3}{4}$
Դուլդէն, Հոլանդիա արծ.		$52\frac{1}{2}$
Դեցիմօ, Կոլումբիա, Զիլի,		
Վէնէցուելա, Էքուադոր ար.		$12\frac{1}{2}$
Դիմ, Միացեալ Նահ. արծ.		$12\frac{1}{2}$
Դինար, Սերբիա արծ.		25
Դոլլար, Միացեալ Նահանգներ արծ.		$129\frac{1}{2}$

Դոլլար (առեւտրական) արծ.	1	36
Դոլլար, Կանադա արծ.	1	$31\frac{1}{4}$
Դրախմ, Յունաստան արծ.		25
Դուբլոն, Իսպանիա ոսկի	5	$9\frac{3}{4}$
Դուկաս, Աւստրիա ոսկի	2	$96\frac{1}{4}$
Դուկաս, Հոլանդիա ոսկի	2	$95\frac{3}{4}$
Դուրօ, Իսպանիա ոսկի	1	$29\frac{3}{4}$
Էր, Շուէցիա, Դանիա պղ.		$\frac{1}{4}$
Զիլբերգրոշ, Պրուսիա պղ.		$3\frac{1}{3}$
Էսկուդօ, Իսպանիա արծ.		65
Էսկուդօ, Զիլի ոսկի	2	$36\frac{1}{4}$
Թանգեա, Բուխարա պղ.		$13\frac{1}{10}$
Թանգեա, Բուխարա արծ.		$18\frac{1}{4}$
Թելլա, Բուխարա ոսկի	3	$84\frac{1}{4}$
Թուման, Պարսկաստան ոսկ.	2	$84\frac{1}{2}$
Իզլ, Միաց. Նահանգն. ոսկի	12	$95\frac{3}{4}$
Իեն, Ճափոնիա ոսկի	1	92
Իեն, (առեւտրական) արծ.	1	$34\frac{3}{4}$
Լեւ, Բուլղարիա արծ.		25
Լէյ, Ռումինիա արծ.		25
Լեպսա, Յունաստան պղ.		$\frac{1}{4}$
Լիրա, Եգիպտոս ոսկի	6	$40\frac{1}{2}$
Լիրա, Տաճկաստան ոսկի	5	$69\frac{1}{2}$
Լիրա, Իսպիա արծ.		25
Կոնդոր, Կոլումբիա, Զիլի ոս.	12	50

Կրայցէր, Աւսրիա	պղ.		$\frac{1}{2}$
Կրոնա, Անգլիա	արծ.	1	$45\frac{1}{4}$
„ Գերմանիա	սուկի	1	$8\frac{3}{4}$
Կրոնա, Շվեյց—Հորվեգիա			
Դանիա	սուկի		$34\frac{1}{2}$
„ Պորտուգալիա	սուկի	14	
Ղաան, Պարսկաստան	արծ.		$28\frac{1}{2}$
Ղուռ, Տաճկաստան	պղ.		$5\frac{1}{2}$
Մարկ, Գերմանիա	սուկի		$30\frac{3}{4}$
„ արծ.			$27\frac{3}{4}$
„ Ֆինլանդիա	արծ.		25
Մոհուր, Հնդկաստան	սուկի	9	$20\frac{3}{4}$
Մէջիդիէ	արծ.	5	
Շահի, Պարսկաստան	պղ.		$\frac{1}{2}$
Շիլլինգ, Անգլիա	արծ.		$31\frac{1}{2}$
Չինսիզիմօ, Իսպլիա	պղ.		$\frac{1}{4}$
Պէգէսա, Իսպանիա	արծ.		
Պեննի (պենս) Անգլիա	արծ.		$2\frac{2}{3}$
Պիասր, Տաճկաստան			
(ղուռ)	արծ.		$5\frac{1}{4}$
Պիասր, Եգիպտոս	արծ.		$6\frac{1}{2}$
„ Տունիս	արծ.		$15\frac{1}{2}$
Պֆենինգ, Գերմանիա	պղ.		$\frac{1}{4}$
Ռուփի, Հնդկաստան	արծ.		$59\frac{1}{2}$
Ռէալ, Իսպանիա	արծ.		$6\frac{1}{8}$

Ռէյս, Փորթուգալիա	պղ.		$\frac{1}{8}$
Սանսիմ, Ֆրանսիա	պղ.		$\frac{1}{4}$
Յենսիմօ, Իսպանիա	պղ.		$\frac{1}{8}$
Յենս, Հոլանդիա	պղ.		$\frac{1}{2}$
„ Միաց. Նահանգներ,			
Հնդկաստան	պղ.		$1\frac{1}{2}$
Յլորին, Աւսր. արծ. եւ սուկ.			$61\frac{3}{4}$
„ Հոլանդ. արծ. եւ սուկ.			$52\frac{1}{2}$
„ Աւսրիա	սուկի.		$62\frac{1}{2}$
Ֆրանկ, Ֆրանսիա, Շվեյցա-			
րիա, Բելգիա			
Մոնակօ, Լիւքսեմբուրգ ար.			25
Ֆունս, ստերլինգ	սուկի	6	$90\frac{1}{2}$

Դրամների մօտաւոր արժէքը Ռ. Թղթադրամով որոշելու համար, պէտք է տուած դրամի սուկով արժէքը բազմապատկել $1\frac{1}{2}$ -ով. օր. ֆրանկի արժէքն է սուկով 25 կոպ., Թղթադրամով կը լինի $25 \times 1\frac{1}{2} = 37\frac{1}{2}$, որն եւ կը լինի ֆրանկի մօտաւոր արժէքը Թղթադրամով կամ սովորական ընծացիկ զինը (մօտաւոր), որն ի հարկէ զանազան պատճառներով կարող է աւելանալ կամ պակասիլ:

ԵՐԿԱՐՈՒԹԵԱՆ ՉԱՓԵՐ

Ֆուս, Անգլիա, Միաց. Նահ. 6,68 վերջ.
 Եարդ ,, 1 արշ. 3 վ.
 Մղոն ,, (1760 եարդ) 1 վերս. 256 ս.
 Մեթ, Ֆրանսիա, Աւստրիա, Բելգ.,
 Դերմ., Հոլանդիա, Յուն., Իսպանիա,
 Իսալ., Նորվ., Փորթուգ., Տաճկ., Շվեյց.,
 Բրազ., Մեկսիկ. 1 արշ. 6,5 վեր.
 Քիլոմետր (1000 մետր) 468 ս. 2 ար. 1,8 վ.
 Մղոն (լեռ) 4 վ. 85 ս. 5 արշ. 5 վ.
 Պրուսական Ֆուս 7,08 ,,
 Կանգուն, Պրուսիա (III) 15 ,,
 Մղոն (Դերմ. կամ աշխարհագր.)
 6 վ. 477 ս. 2 ար. 14,1 ,,

ԾՈՎԱՅԻՆ ՉԱՓԵՐ

Սաժէն (6 Ֆուս) 2 ար 2,9 վ.
 Կաբէլսով (100 ս.) 85 ս. ,, 4,9 ,,
 Հանգոյց (մղոն, — 1000 սաժ.)
 1 վ. 352 ս. 2 ար. 10 ,,

ՔԱՌԱԿՈՒՄԻ ՉԱՓԵՐ

քառ. սաժ.
 Ակր, Անգլիա (4840 քառ. եարդ) 888 ,,
 Հեքսար, Ֆրանսիա 2196 ,,

Ար, Ֆրանսիա 21,96
 Առպան, Ֆրանսիա 751, 5
 Մորգէն, Պրուսիա 561, 6

ՀԵՂՈՒԿՆԵՐԻ ՉԱՓԵՐ.

Դալլոն, Անգլիա (4 կվ. 8 պինդ)
 3, 7 շոնֆ. ¹⁾
 Էյմար, Պրուսիա 5 վեր. 5 ,,
 Լիսր, Ֆրանսիա 0,813 ,,

ԸՆԴԵՂԷՆՆԵՐԻ ՉԱՓԵՐ.

Բուշէլ, Անգլիա (8 զալլոն) 1 չես. 3 զար.
 Դալլոն, Անգլիա 1,38 ,,
 Լասս, Անգլիա (5 քուար, քուար. 8 քու.
 Բուլ. 8 զալ.) 7 չեսվկ.
 Լիսր, Ֆրանսիա 0,8 շոնֆ.
 Հեքսոլիսր, Ֆրանսիա (100 լիս. 3 չեսվկ.
 6,2 զար.)

Առեւտրի մէջ մէկ չեսվերս ընդեղէնի
 կշիռը հաշուում են. ցորենի համար
 380 գր. համարի 354, զարուն 290,
 վարսակի 240:

¹⁾ 1 շոնֆը բովանդակում է 2 շիշ.

ԾԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶԱՓԵՐ.

Ֆուլս, Անգլիա (16 ունցիա) 1 գրվ.

16 *qaw*. 32 *η*.

Տօնն , (20 ցենսներ, ցենսները

112 qr.) 62 ψ 1 qr.

10 қыш. 86,5 η.

Larus (2 soññ) 124 ph. 2 qr.

21 qwy . 77 η .

Գրողանքա Պրոսական 1 գր 13 գ. 6 դ.

365851r, 3 ph, 5 q. r. 60 q. 53 r.

Դրամ, ֆրանսիա 22,44 ռ.

4hingarwafif (1000 gr.) 2 gr. 42 g. 40 n.

Տօճին, Նստատին (ստի, անգլ. 62 փ.

1 gr. 10 g. 86.5 g.

Օկում, Տաճկաստան 3 ար.

Բամբակյան Տաճկաստան 18 րդ.

1. *Ammonia*, *Staphylinidae*: 18 qn.

ԳԼԱԴՍՏՈՆ

ԲԱՔՈՒ

Տպարան , , ԱՐԹՐ՝՝

1896

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Дозв. ценз. Тифлисъ, 7 ноября, 1896 г.

49690-հ

ԳԼԱԴՍՏՈՆ

Գլադստոնի արտաքին կեանքը ներկայացնում է քաղաքական հերոսութիւնների մի ամբողջ հիւսուածք, ուր խառն է ոչ միայն իւր հայրենիքի փառքը, այլև գուցէ ամբողջ աշխարհի քաղաքական խոշոր երևոյթների լաւագոյն իմաստը: Գլադստոնի ներքին կեանքը պատկերացնում է մի հարուստ պատմութիւն, ուր իրադրոյթով և ենք տեսնում շատ քրիստոնէական և մարդասիրական գաղափարներ: Կան մարդիկ, որ մեր դարի քաղաքական նշանաւոր գործիչների մասին խօսելիս—Գլադստոնի մեծութեան հետ հաւասարեցնում են Բիսմարկի մեծութիւնը: Համարելով մեր ժամանակի այդ երկու հռչակաւոր ծերունիներին երկու միան-

դամայն հակառակ ուղղութիւնների ներկայացուցիչներ, այդ մարդիկ, մի և նոյն ժամանակ, նրանց բարոյական ոյժերի մէջ գտնում են քանակական հաւասարութիւն: Սակայն եթէ մարդու բարոյական մեծութիւնը որ և է կապ ունի նրա սրտի ընդարձակութեան, հոգու անվեհերութեան և ձգտումների մաքրութեան հետ, եթէ մեծ պիտի համարվի նա, որ դաւանում է մեծ գաղափարներ, այն ժամանակ Բիսմարկի անունը չը պիտի լիշվի աշտեղ, ուր խօսվում է Պաղատոնի մասին: Ինչպէս փոքրոգութիւնը վեհանձնութեան և նեղ շահամոլութիւնը քրիստոնէական սիրոյ ընկեր չի կարող լինել, նոյնպէս և Բիսմարկի անունը չի կարող ընկերանալ Պաղատոնի անուն հետ: Եւ հէնց Պաղատոնի մեծութեան բուն իմաստը այն է, որ նա ներկայացնում է Բիսմարկի հակապատկերը, որ նա իւր գոյութեամբ, իւր գաղափարներով քստմենքի է

դարձնում բիսմարկիների կոշտ ու կոպիտ սկզբունքների raison d'être-ը: Սրդարեւ, եթէ պէտք է խոնարհվել այն մեծ մարդու առջև, որի ամբողջ կեանքը և գործունէութիւնը հիմնված են բուն քրիստոնէական և մարդասիրական վարդապետութեան վրայ, միթէ յանցանք չէ նոյն «մեծ» անունը շապել մի ուրիշ, թէ և դարձեալ նշանաւոր, բայց բացասական գործիչի, որ դեռ նորերումս, երբ արդէն մի ոտը գերեզմանի մէջ է, առանց քաշվելու, առանց խղճահարութեան, մի ամբողջ հայածված ժողովրդի—կրէտացիների վիճակը աւելի ստոր ուշադրութեան արժանի համարեց, քան իւր այդու մի բուռն հողը: Եւ միայն միլիտարիզմի ներկայ տիրապետութեան ժամանակ մարդիկ կարող են այդ տեսակ վայրենի խօսքեր արտասանող աւտօրիտետի մասին դեռ հրճուանքով խօսել և միայն տգէտները կարող են նրան «մեծ» համարել:

Պլադատօնի արիստօկրատ թըշ-
նամիները սովորութիւն ունին ակ-
նարկել, թէ նրա հայրը վաճառա-
կան է եղել, թէ նրա ծագումը արի-
ստօկրատիական է: Բայց ինքը
Պլադատօնը ոչ միայն չի վիրաւոր-
ւում այդ տղայամիտ ակնարկնե-
րից, այլ և բացարձակ պարծենում
է իւր ծագումով: Սոյն մարդիկն են
արժանի հիացման, որոնք սեպհա-
կան ուժերով են իրանց համար
ճանապարհ հարթել կեանքի աս-
պարիզում: Զգենք մի թեթեւ հայ-
եացք Պլադատօնի հարուստ և բազ-
մակողմանի կենսագրութեան վրայ,
և մենք կը տեսնենք, որ իրաւ այդ
մեծ մարդը միայն իւր խելքին, տա-
ղանդին և աշխատասիրութեանն է
պարտական իւր այժմեան հռչա-
կովը:

Վիլեամ Էվարդ Պլադատօնը
ծնվել է 1809 թուականին*) Անգլիայի
կենտրոնական քաղաք Լիվերպու-

*) Ներկայ կենսագրութեան նիւթեր բա-
ղել ենք Պապլենկովի հրատարակութիւնից:

լում: Ուրեմն այժմ նա 87 տարե-
կան է, նա, որ այսօր էլ դեռ չի
յոզնում իւր ազդու ձայնը բարձ-
րացնել ճնշվածների և հալածված-
ների համար: Ճշմարիտ է, Պլադ-
ատօնի հայրը, նոյն իսկ պապը և
մեծ պապը եղել են վաճառական-
ներ, բայց և այնպէս նրա երակ-
ների մէջ հոսում է հին արիստօկ-
րատիական արիւն: Տասնութեք-
երորդ դարում նրա նախահայրերը
եղել են Ծօտյանդիայի Եղուարդ I
թագաւորի ասպետները: Նրանք
Լանարկշիրում ունեցել են սեպհա-
կան կալուած, որ կոչվել է «Վլէյ-
ստէյնս», այսինքն բազէի ժաշուեր:
Դժուար է գուշակել, որ հէնց այս
անունից է ապագայում առաջացել
Պլադատօն ազգանունը: Ցեռոյ մի-
այն, երբ ասպետները, հանդիպե-
լով ճակատագրի հարուածներին,
զրկվել են իրանց դիրքից, կորցրել
են իրանց կալուածը, նրանց ժա-
ռանդները սկսել են առևտրով պա-
րապել:

Գեռ անցեալ դարի վերջերում Գլադստոնի պապը Քովմաս Գլադստոնը: Լէյդս կոչված նաւամատոցում հացի առետուր էր անում: Նա մեռաւ, իւր 16 զաւակների համար թողնելով բաւական մեծ ժառանգութիւն: Քովմասը յայտնի էր իւր եռանդուն, ձեռնարկող և վճռողական բնաւորութեամբ, որ բնական խելքի հետ միացած մի առանձին զիրք էր տալիս նրան իւր շրջանում: Նոյն յատկութիւնները ժառանգում է հօրից նրա աւագ որդին—Ջօնը, այժմեան մեծանուն ծերունու հայրը:

Ահա ինչ է ասում ինքը Գլադստոնը իւր հօր մասին: Ճնոյն իսկ ծերութեան հասակում նրա աչքերը չը կորցրին իրանց երիտասարդական փայլը: Նրբէք նրա մէջ չէր նկատվում ֆիզիքական կարողութեան թուլացում: Միշտ լեցուն մտաւոր և մարմնաւոր ոյժերով, նա գործում էր անընդհատ և գործում էր ամբողջ եռանդով: Նրա համար

անհասկանալի էին այն մարդիկ, որոնք, աչքի առջև ունենալով մի որ և է լաւ գործ, իսկոյն և եթ ամենաեռանդուն կերպով չէին ձեռնարկում այդ գործը: Տոկունութիւնը նրա մէջ միացած էր ջերմ սրտի և մտերմական զգացումների հետ: Նա չափից զուրս պարզասիրտ էր, ունէր հասարակ բնաւորութիւն, սիրում էր և հասկանում հումօրը, որի մէջ և գտնում էր հանգստութիւն: Նա չէմ լիշում մի ուրիշ ծերունի, որ այնքան հետաքրքրական լինէր ինձ համար, որքան նա, և այդ ոչ այն պատճառով, որ նա իմ հայրն էր:

Միայն առետրական գործերը չէին, որ զբաղեցնում էին Գլադստոնի հօրը: Նա մի և նոյն ժամանակ և հասարակական ու քաղաքական գործիչ էր: Բաւական է առել, որ նա ինն տարի անգլիական պարլամենտի անդամ է ևղել, պատկանելով վիգլերի, այսինքն ազատամիտների կուսակցութեան:

Իսկ արտաքին քաղաքականութեան վերաբերմամբ նա եղել է կողմնակից այն մտքին, թէ Անգլիան միշտ պէտք է ճնշված ժողովուրդների պաշտպան լինի: Բայց ժամանակը ազդել է Ջոնի վրայ, և նա ձերբութեան հասակում փոխել է իւր հայեացքները, Հափաւորելով իւր զաղափարների ազատամտութիւնը:

Ընտանեկան և ընկերական կեանքում Քլադստօնի հայրը եղել է վերին աստիճանի ճշտասէր, սիրելի է երկար վիճարանել և ճառախօսել: Նոյն յատկութիւնները նա աշխատել է պատուաստել և իւր զաւակներին: Ամեն մի սկսած գործ նա անպայման տարել է մինչև վերջը. մի և նոյն է, լաւ է եղել այդ գործը, թէ վատ:

Գալով Քլադստօնի մօրը, ծրնեալն Աննա Ռօբերտսօնին, որ նոյնպէս վաճառական ընտանիքի զաւակ է եղել, թէև մի նշանաւոր շօտլանդական լեռնական ցեղից,

այդ կինն էլ իւր մտաւոր ուժերով, կրթութեամբ և տակտով թողել է նախանձելի յիշատակ: Նա գրաւիչ է եղել իւր տաք բնաւորութեամբ, վառվռուն երեակայութեամբ, զգայուն սրտով, յատկութիւններ, որոնք ժառանգաբար անցել են նրա անուանի որդուն:

Մինչև տասներկու տարեկան հասակը Վիլեամ Քլադստօնը կրթվել է իւր ծնողների մօտ, նրանց անմիջական հսկողութեան ներքոյ: Այստեղ է գրվել նրա անզուգական բնաւորութեան հիմքը: Այնուհետև նրա հայրը, տեսնելով իւր որդու խոշոր մտաւոր ընդունակութիւնները, շտապել է ուղարկել նրան Իթօնի ուսումնարանը, որ գտնվում էր Լօնդօնից երեսուն վերստ հեռու, Վինձօրի ամրոցի մօտ: Այնտեղ արդէն ուսանում էին Քլադստօնի երկու մեծ եղբայրները:

Իսկապէս այդ ուսումնարանում,

որ համարվել է միջնակարգ, ոչ մի-
լուրջ կրթութիւն չի եղել: Շարա-
թուալ ընթացքում, բացի կիրակի-
ներից, այնտեղ մի օր տօն է եղել,
երկու օր կիտաւօն: Մնացեալ ժա-
մանակ աշակերտները պարապել
են ընդամենը $2\frac{1}{2}$ ժամ օրական,
այն էլ բացառապէս սովորելով հին
լեզուներ: Նոյն իսկ թուրքաւո-
թեան չորս կանոնները այդ ու-
սումնարանում օրինաւոր կերպով
չեն աւանդվել: Աշակերտները, մեծ
մասամբ արիստօկրատ ընտանիք-
ների զաւակներ լինելով, աւելի սի-
րել են յաճախել ձիարշաւներ, ներ-
կայ լինել աքաղաղների կռիւնե-
րին, թատրոնական հանդէսներին,
քան իրանց դասերին: Ամեն ոք աշ-
խատել է, որքան կամեցել է: Ըն-
դունակ աշակերտների համար չի
եղել ոչ մի պարգև, իսկ ահընդու-
նակները դասատները փոխել են
իրանց ուսման տարիների համա-
պատասխան:

Հասկանալի է, որ մի այդպիսի

կրթական հիմնարկութեան մէջ ա-
շակերտների ինքնուրույնութեան
համար մեծ ասպարէզ պիտի լի-
նէր: Նա, որ բնականից եղել է
ինքնասէր, ընդունակ և աշխատա-
սէր—պարապել է եռանդով, իսկ
նա, որ բնականից եղել է ծոյլ, ան-
ընդունակ—ոչինչ չի սովորել: Հա-
կանալի է նաև, որ միայն Գլադ-
ստօնի պէս մի աշխատասէր և ըն-
դունակ մանկան համար այդ դպրո-
ցը կարող էր դառնալ իսկական
դպրոց:

Բայց իւր վատ կողմերի հետ
Իթօնի դպրոցը ունեցել է և՛ մի լաւ
կողմ: Դա այն է, որ լաւագոյն ա-
շակերտները ազատ էին պարա-
պել, բացի դասերից, իրանց սիրած
այս կամ այն կողմնակի գործով:
Այդպէս, դպրոցը ունէր աշակերտ-
ների համար մի տեսակ քաղաքա-
կան կլուր, ուր զանազան հասա-
րակական և քաղաքական խնդիր-
ների մասին վիճում էին ու ոգևոր-
ված ճառախօսում: Կար թատրոն,

ուր աշակերտները ներկայացումներ էին տալիս, կար, վերջապէս, մի պարբերական հանդէս, ուր ամեն ոք կարող էր փորձել իւր զրականական ոյժերը:

Գլադստօնը, շուտով միանալով դպրոցի լաւագոյն աշակերտներին, կազմում է մի առանձին խումբ, որ թէ իւր բարոյական արժանաւորութիւններով և թէ աշխատասիրութեամբ տարբերվում է միւսներից: Տասնուվեց տարեկան հասակում նա դառնում է կլուրի անդամ և շուտով այնտեղ այնպիսի դիրք է ստանում, որ ընտրվում է նախագահ: Այդ ժամանակ նա առաջին անգամ արտասանում է հրապարակական ճառ, որ իսկոյն արտայայտում է նրա հոեւորական ձիրքը: Երկու տարի անցած՝ նրա խումբը հիմնում է մի նոր ամսագիր, և Գլադստօնը ընտրվում է խմբագիր: Նա ինքն է կազմում ամսագրի մեծ մասը: Նա գրում է առաջնորդողներ, պատմական և եր-

գիծաբանական յօդուածներ, ոտանաւորներ և այլն: Նա է խմբագրում և սրբագրում ամբողջ ամսագիրը: Եւ պէտք է դարմանալ, թէ ինչպէս մի 17 տարեկան պատանի կարողանում է թէ իւր դասերը պատրաստել և թէ այդքան գործ կատարել: Պատմում են, որ նրա հայրը, առաջին անգամ նկատելով որդու այդ աշխատասիրութիւնն ու տոկունութիւնը, բացադանչում է. «այդ մարդը շատ առաջ կերթալ»:

Աւարտելով Իթօնի դպրոցի դասընթացը, Գլադստօնը երկու տարի նախապատրաստվում է և ապա միայն մտնում Օքսֆօրդի համալսարան, թէև առանց պատրաստվելու էլ կարող էր դիւրութեամբ ընդունվել: Անմիջապէս նա արժանանում է «ստուդէնտ» կոչմանը, ստանալով տարեկան 1000 րուբլի թոշակ, որին բնաւ կարիք էլ չի ունենում: Համալսարանում,

ինչպէս և իթօնի դպրոցում, Գլադստօնը գիտութիւններով զրազվելն գերադասում է զուարճալի հանդէսներին, ձիարշաւներին և այլ այդպիսի բաներին, որոնցով յափըշտակված էր այդ ժամանակուայ ուսանողութիւնը:

Նա աշխատում է անընդհատ և անդուլ, բայց, մի և նոյն ժամանակ, չի զրկում իրան և՛ բնկերական խնջութներից: Ընկերական կեանքում նա ցույց է տալիս վերին աստիճանի ճշտասիրութիւն և անաչառութիւն: Նա սիրում է հակառակորդին յաղթել խելացի վիճաբանութեամբ, փաստերի և արդումենտների ուժով: Եթէ որեւէ խնդրում զգում է հակառակորդի արդարութիւնը, անմիջապէս խոստովանում է իւր սխալը և հաշտւում: Հասարակական խնդիրների մասին վիճելիս շատ անգամ է դատապարտում իւր հայրենակիցներին, երբ համոզմամբ սխալ է համարում նրանց արածը:

Շուտով Գլադստօնը Օքսֆորդում ուսանողներից կազմում է մի բնկերութիւն զանազան ոչ—համալսարանական խնդիրների մասին լօղուածներ զրելու նպատակով: Այդ բնկերութեան մէջ նա, ի միջի այլոց, կարդում է իւր մի լուրջ լօղուածը «Սոկրատէսի հաւատի մասին դէպի անմահութիւնը»: Բացի դրանից, նա մասնակցում է Օքսֆորդի Union-ին, որ ուսանողական պարլամենտ էր այն ժամանակ: Այստեղ կային զանազան կուսակցութիւններ, բայց ուսանողների մեծամասնութիւնը արիստօկրատիական և պահպանողական ուղղութեան կողմնակից էր: Իւրաքանչիւր կուսակցութիւն ունէր իւր առանձին ժողովը, իսկ Union-ը ընդհանուր ժողովարան էր: Այստեղ վիճում էին, ճառաբանում, խնդիրներ լուծում, որպէս մի իսկական պարլամենտում: Մի խօսքով, դա մի տեսակ նախապատրաստական դպրոց էր, ուր իրանց ուժերը զար-

դաջնում էին ապագայ քաղաքական գործիչները:

Գլադստոնը ընտրվում է նախ՝ Union-ի քարտուղար, ապա՝ նախագահ: Իւր զարմանալի ընդունակութեամբ նախագահի պաշտօնը վարում է այնքան աջող, որ անմիջապէս Օքսֆորդի քաղաքական կուսակցութիւնների մէջ բռնում է նշանաւոր տեղ: Իսկ նա միայն 20 տարեկան էր այդ ժամանակ: Ուղղութեամբ պատկանելով պահպանողական կուսակցութեան, 1831 թ. ապրիլին արտասանում է մի նշանաւոր ճառ անգլիական պարլամենտի ազատամիտ կուսակցութեան առաջարկած ռեֆորմների դէմ: «Ռեֆորմները,— գոչում է նա,— կառաջադնեն վարչական ձևերի փոփոխութիւն և կը խախտեն հասարակական կարգի հիմքը»: Նիւկաստի դուքսի որդին, որ այդ ժամանակ Օքսֆորդի ուսանող էր, այդ ճառի տպաւորութեան տակ, Գլադստոնի մասին մի գովազանա-

կան նամակ է գրում հօրը: Հետեւեալ տարին, երբ Գլադստոնը աւարտել էր իւր ուսումը, դուքսը նրան առաջարկում է իւր ընտրողական շրջանին իբրեւ թեկնածու:

Ն. 22 տարեկան հռետորը, 1832 թուականին, դեռ նոր բաժանված ուսանողական նստարանից, ընտրվում է անգլիական պարլամենտի անդամ: Նա աւարտում է իւր ուսումը փայլուն կերպով, ստանալով կրկնակի պարգև, մի քան, որ իւրաքանչիւր տարի համալսարանը տալիս էր միայն մի աւարտողի, այն էլ մեծ զիւարթութիւններով:

Աւարտելուց յետոյ Գլադստոնը անմիջապէս ուղևորվում է Իտալիա, բայց երբ ստանում է Նիւկաստի դուքսի հրաւերը, անմիջապէս վերադառնում է իւր հայրենիքը: Քսան ու երկու տարեկան առողջ, ղեղեցիկ և եռանդուն երիտասարդը, ընդունված սովորութեան հա-

մեմատ, իւր ընտրողների առջև
կարդում է մի ճառ, որով պար-
զում է իւր քաղաքական դաւա-
նանքը:

Հետաքրքրական է այդ դաւա-
նանքը: Թէև Վլադստօնը ընտրող-
ների առջև իրան ներկայացնում է
որևէ կուսակցական հոգուց զերծ
և անկախ, բայց արդէն նոյն իսկ
ճառի միտքը ցոյց է տալիս, թէ որ-
քան այն ժամանակուայ Վլադստօ-
նը տարբերվում էր այժմեան ա-
ռաջադէմ և նոյն իսկ արմատական
Վլադստօնից: Նա մինչև անգամ
պաշտպանում է այդ ժամանակ
ստորկուծիւնը անդլիական կօլօնիա-
ներում: «Ես համաձայն եմ,—ասում
է նա,—որ մարդկանց ֆիզիքական
և բարոյական կախումը միմեան-
ցից վաղ թէ ուշ պէտք է ոչնչա-
նայ, բայց ամբողջ խնդիրը կայա-
նում է նրանում, թէ ինչ ուղղու-
թեամբ պէտք է այդ բանը կա-
տարվի: Վլադստօնի կարծիքով,
Սրեբրեան Հնդկաստանի ստորուկ—

նեգրներին նախ և առաջ հարկաւոր
է ազատել բարոյապէս, դարձնե-
լով նրանց բրիտոնեայ, ապա ֆի-
զիքապէս: Բայց դա մի մանեօվր
էր, որով երիտասարդ քաղաքա-
դէտը ուզում էր քօղարկել իւր լե-
տադիմական գաղափարը...

Այն նախապատրաստական ժո-
ղովում, ուր Վլադստօնը պաշտպա-
նում է իւր այս քաղաքական ուղ-
ղութիւնը, նրա դէմ բարձրանում
են հաղարաւոր ձայներ: Բայց ինչ
օգուտ, քանի որ տեղական ազդա-
րը նակութեան ձայնը այդ ժամա-
նակ անզօր էր ընտրողական գոր-
ծում: Բաւական էր, որ Վլադստօնի
թեկնածութիւնը ամենազօր դուք-
սին էր առաջարկել, և նա պիտի
ընտրվէր, չը նայելով, որ նրա քա-
ղաքական հայեացքները միանգա-
մայն հակառակ էին ժողովրդի
կամքին:

Պարզ էր, որ այս եղանակով
ընտրված մի պատգամաւոր պար-
լամենտում պիտի տեղ բռնէր աջա-

կողմեանների շարքում: Եւ նա բռնեց այդ տեղը և հէնց առաջին քայլում բացարձակ պաշտպանեց ստրկութեան խնդիրը: Նա պաշտպանեց լեռու և՛ ուրիշ մի քանի լեռադիրմական խնդիրներ: Ի միջի ալլոց, երբ պարլամենտի լեռագէմ կուսակցութիւնը առաջարկեց ապրտամբւած Երլանդիային խաղաղացնել գէնքի ուժով, նա լռութեամբ ընդունեց այդ առաջարկութիւնը: Բայց ինչ պահպանողական կամ լեռադիրմական խնդիր ևս պաշտպանէր, Քլադստօնի ճառերը այնքան անկեղծ, ազդու և տաղանդաւոր էին, որ նոյն իսկ ծայրահեղ հակառակորդները չէին ուրանում երիտասարդ հոետօրի պարզութիւնը, անկեղծութիւնը և պերճախօսութիւնը:

— — —

Անգլիայի այդ ժամանակուայ մինիստրութիւնը բաղկացած էր վիգերից: Շուտով պարլամենտում

և հասարակական շրջաններում ծագեց և զարգացաւ նրա դէմ դժգոհութիւն, այնպէս որ մինիստրութեան գլուխ Քրէյլը ստիպվեց իւր կարիւնէթի հետ միասին հրաժարական տալ: Նոր կառավարութեան ղեկը լանձնվեց Ռօբերտ Պիլին, որ լայտնի էր իբրեւ չափաւոր պահպանողական և լաւ աղմինիստրատօր: Պիլը առաջարկեց Քլադստօնին ֆինանսների մինիստրի օգնականի պաշտօնը: Բայց հին պարլամենտը լուծված էր, ուստի Քլադստօնը պիտի նորից ընտրվէր պատգամաւոր:

Նյս անգամ իւր ընտրողների առջև արտասանած ճառում նա լայտնեց այն միտքը, թէ պետութեան և եկեղեցու խելացի ռեֆօրմները չեն հակասում իսկական պահպանողականութեան սկզբունքներին: Նյսպիսով նա մի քալ հեռացաւ պահպանողական—լեռադիրմականներից և մօտեցաւ առաջագէմների կուսակցութեան: Նա

նորից ընտրվեց պատգամաւոր և յանձն առաւ ֆինանսների մինիստրի օգնականի պաշտօնը: Բայց երկար չը տևեց Ռօբերտ Պիլի մինիստրութիւնը և 1835 թուականի ապրիլին հրաժարական տուեց, նրա հետ միասին, հարկաւ, և Գլադստօնը:

Կարճ տևեց նրա պաշտօնը, բայց և այնպէս այդ կարճ միջոցում նա ցոյց տուեց իւր քաղաքագիտական ու գործնական ընդունակութիւնները և անօգհման եռանդը: Այնուհետև երկու տարի շարունակ նա վարեց լոկ պարլամենտական կեանք, անընդհատ աշխատելով այս կամ այն խնդիրների համար կազմված մասնաժողովներում: Զը նայելով իւր զբաղմունքներին, նա ժամանակ էր գտնում ուսումնասիրել Հոմերոսին, Դանթէին և սուրբ Օգոստինոսին: Յետոյ նա հետաքրքրվեց այն կրօնական շարժումով, որ այդ ժամանակ սկսվել էր Անգլիայում ա-

պագայ կարդինալ Նիւմանի շնորհով: Հետեանքն այն եղաւ, որ 1838 թուականին Գլադստօնը հրատարակեց իւր առաջին քաղաքական բրօշուրը՝ «Պետութեան յարաբերութիւնը եկեղեցու հետ» խոբագրով:

Այս բրօշուրի մէջ երիտասարդ և վառվռուն քաղաքագէտը այն միտքն էր յայտնում, թէ պետութիւնը «խիղճ ունի», ուրեմն և պարտաւոր է իւրաքանչիւր քաղաքացու վրայ պարտականութիւն դնել իւր ուղած եկեղեցին պաշտպանելու: Նա հանդիսանում էր պետական եկեղեցու կատաղի պաշտպան՝ բնդդէմ ուրիշ դաւանութիւնների: Նրա լեռադէմ գաղափարները ենթարկվեցին Մաքօլէի անխնայ քննադատութեանը և ջարդ ու փշուր եղան: Սակայն քննադատը, յարձակվելով հեղինակի գաղափարների վրայ, չը գլացաւ գնահատել նրա ինքնուրոյնութիւնը և տաղանդը: Նա շնորհաւորում էր քօրիմերի

կուսակցութիւնը, որ Գլադստօնի
պէս մի տաղանդաւոր արքանեակ
էր ձեռք բերել: Բայց նա սխալ-
վում էր. Գլադստօնը նոր ծագող
զօրաւոր աստղ էր, միայն ոչ թօ-
րինների համար, այլ շուտով պիտի
փոխէր իւր դաւանանքը և անցնէր
հակառակ բանակը:

Բժիշկների խորհրդով Գլադ-
ստօնը ուղևորվեց Հռովմ իւր աչ-
քերը այնտեղ բուժելու: Այդտեղ
նա ծանօթացաւ սրբ Ստեփան Գլինի
ընտանիքի հետ, որի որդին նրա
համալսարանական ընկերն էր ե-
ղել: Այդ ծանօթութեան հետևանքն
այն եղաւ, որ 1839 թուականի յու-
լիսին, վերադառնալով Անգլիա, նա
ամուսնացաւ Գլինի մեծ դստեր
Ատտերինայի հետ: Իբրև օժիտ—նա
ստացաւ Հովարդէն ամրոցը: Յա-
ջորդ տարին նա հրատարակեց իւր
երկրորդ բրօշխուրը. «Եկեղեցական
սկզբունքները իրանց հետևանք-

ների տեսակէտից» խորագրով:
Այստեղ ևս Գլադստօնը պաշտպա-
նում էր պետական եկեղեցին: Հե-
տեալ տարին Ռօբերտ Պիլը նորից
կոչվեց՝ երկրի կառավարութիւնն
իւր ձեռքն առնելու, և նա շտապեց
յանձնել Գլադստօնին արդիւնաբե-
րութեան և առևտրի բիւրօյի նա-
խագահի պաշտօնը:

Այդ այն ժամանակն էր, երբ
Անգլիայի անտեսական զրութիւնը
ամենին խորին մտախոհութիւն էր
պատճառել: Երկիրը օրից օր աղ-
քատանում էր, չքաւորութիւնն
այն աստիճանին էր հասել, որ պե-
տական գանձարանը ողորմութիւն
էր տալիս մօտ 7 միլլիօն հոգուն:
Շարունակ գիւղերից քաղաքներն
էին գաղթում գիւղական հասարա-
կութիւնները՝ այնտեղ որ և է գործ
գտնելու: Սոսկայի երաշտութեան
պատճառով երկիրը ցամաքել էր,
հաց չէր տալիս: Այն ինչ՝ քաղաք-
ներում աշխատաւոր ձեռների ա-
ռաջարկութիւնը անչափ գերազան-

ցում էր պահանջին, և մարդիկ հարկադրված էին մուրալով հայթհայթել իրանց օրուայ պարէներ:

Մի և նոյն ժամանակ, մեծ քաղաքներում և արդինարեբական շրջաններում սկսվել էր մինոր քաղաքատնտեսական հոսանք: Արհեստաւոր դասակարգը դործ էր պահանջում, սպառնալով գործադուլ անել, եթէ տէրութիւնը չի աշխատիլ բարւոքել նրա վիճակը: Միւս կողմից, մի ահագին բազմութիւն պահանջում էր ընդհանուր ընտրողական իրաւունք: Իսկ այսպէս անուանված մանչէստերեան քաղաքատնտեսական շկոյայի կուսակցութիւնը կամ «Լիգան», որի ներկայացուցիչն էր պարլամենտում Վիլերսը և հոետօրներն էին Սօրդէնը և Բրալտը—պահանջում էր հացահարկի կատարեալ ոչնչացում, իբրեւ միակ միջոց, որ, նրա կարծիքով, կարող էր երկիրը ազատել տնտեսական նեղ վիճակից:

Վերջապէս, Ռօբերտ Պիլի մի-

նիստրութիւնը սկսեց զիջումներ անել, նա վճռեց փոփոխել սակագրները: Նա այս վիթխարի գործը յանձնվեց Գլադստօնին: Հէնց առաջին տարին երկտասարդ ֆինանսիստը ցոյց տուեց իւր անսահման ֆինանսական ընդունակութիւնը: Նա փոփոխեց սակագները, աւելացրեց այս ու այն հարկերը, պակասացրեց միւսները, ազատեց երկրից դուրս բերվող մեքենաները բոլոր հարկերից, այսպիսով մեծ դարկ տալով Անգլիայի մեքենացործութեանը: Երկու տարի չանցած երկրի տնտեսական կեանքի մէջ նկատվեց զգալի բարւոքում: Թշնամիները հաշտվեցին Պիլի մինիստրութեան հետ: Բայց այդ ժամանակ յանկարծ Գլադստօնը հրաժարական տուեց, չը նայելով իւր անկեղծ բարեկամների թախանձին—մնալ իւր պաշտօնում: Այդ հրաժարականի պատճառն էր Ռօբերտ Պիլի մի կարգադրութիւնը

իրանդիայի վերաբերմամբ, որին հակառակ էր Վլադստոնի խիղճը:

Հրաժարականից մի քիչ առաջ Վլադստոնը հրատարակեց մի նոր բրոշյուր, որի մէջ ընթերցողներին ծանօթացնում էր այն հետեանքների հետ, որ ունեցան սակագների փոփոխութիւնը: Եղբակացութիւնն այն էր, թէ հէնց որ արդիւնաբերութեան մի որևէ ճիւղ ազատվում է հարկից, անմիջապէս կենդանանում է: Այսուհետև, — ասում է Վլադստոնը իւր բրոշյուրի վերջում, — ճշմարիտ պետական իմաստութիւնը կայանալու է ոչ թէ այս կամ այն դասակարգին հովանաւորելու, այլ արդիւնաբերութիւնը և բանւորներին մօնօպօլիայի և արտօնութիւնների կապանքներից ազատելու մէջ:

Այդ բրոշյուրով Վլադստոնը մի քաջ ևս մօտեցաւ առաջադէմ կուսակցութեանը: Ռօբերտ Պլիլ վրայ

բրոշյուրը գործեց մի որոշ ազդեցութիւն, և նա սկսեց հետզհետէ փոխել իւր ուղղութիւնը: Վերջապէս, նա նորից Վլադստոնին պաշտօնի հրաւիրեց: Սակայն շուտով տեղի ունեցան նոր ընտրութիւններ:

Այս անգամ արդէն Վլադստոնը հրաժարվեց Նիւկաստոլի դուքսի շրջանի ներկայացուցիչը լինելուց: Իւր ընտրողներին ուղղած հրաժարականի մէջ, նա ասում է, ի միջի այլոց, թէ հրաժարվում է, չխոնարհվելով հասարակական պարտականութեան պարզ և անխուսափելի պահանջին: Այստեղ նա առաջին անգամ է խօսում երկրի պահանջներին հպատակվելու մասին:

Նոր ընտրութիւններին, այն է՝ 1847 թուականին, Վլադստոնին վիճակվում է դառնալ Օքսֆորդի համալսարանի ներկայացուցիչ: մի քաղղ, որին շատ քչերն էին արժանանում: Բաժանվելով թօրինե-

րի կուսակցութիւնից, այսու ամե-
նայնիւ, նա դեռ չէր միացել ազա-
տամիտների բանակին: Ուստի այս
անգամ նա պարլամենտում միջին
տեղն է բռնում, միանալով պիլա-
կաններին, այսինքն Ռօբերտ Պիլի
կուսակցութեանը: Եւ այստեղ, մի
կողմից, նա, հակառակ իւր ան-
ցեալ հայեացքներին, այլ ևս չի ու-
զում պաշտպանել պետական եկե-
ղեցին, զգալով, որ անսպասակ է
այժմ այդ մասին խօսելը, միւս կող-
մից, հանդիսանում է առաջուայ
պէս քանի մի պահպանողական
խնդիրների կողմնակից: Եւ առե-
տրական օրէնսդրութեան վերա-
բերմամբ նա միանգամայն անց-
նում է առաջադէմների կողմը, պա-
հանջելով, որ բոլոր անդիակաւն
ծովերի դռները բացվեն անխտիր
բոլոր օտար նաւերի համար: Սա-
կայն մինչև 1851 թ. նա մնում է
լոկ մի հասարակ անդամ պարլա-
մենտի, չունենալով ոչ մի վարչա-
կան պաշտօն մինիստրութեան մէջ:

Նոյն միջոցին պարզվում է
Գլադստօնի հայեացքը արտաքին
քաղաքականութեան վերաբեր-
մամբ: Նա հանդիսանում է պարզ,
անաչառ և մարդասէր քաղաքա-
կանութեան կողմնակից, հակառակ
նշանաւոր Պալմերստօնի, որ այժմ
առաջին մինիստրն էր և որի միջադ-
դային գործունէութիւնը հիմնված
էր ինտրիգների և խարէութեան
վրայ: Նա արտալայտում է այն
դադափարը, թէ Սնգլիայի կոչումն
է՝ պահպանել ազգերի մէջ փոխա-
դարձ համերաշխութիւն և տարա-
ծել եղբայրութեան և անկախու-
թեան սկզբունքները:

Հարկաւ, նրա այս մարդասի-
րական դադափարը հանդիպում է
պարլամենտի նեղ-գործնական մե-
ծամասնութեան թշնամութեանը:
Բայց նա չի վհատվում: Ընդհանր
տկարին և պաշտպանենք նրան»,
ասում է Գլադստօնը իւր մի ճա-
ռում. «չը խառնվենք ուրիշ ազգերի
ներքին գործերի մէջ, չը նկրտենք

դառնայ ուրիշների վարժապետն
ու բննիչը, անենք նրանց համար
այն, ինչ որ կր կամենայինք, որ
նրանք ահեն մեզ համար:

Մի առ ժամանակ Պլադստօնը
ստիպված է լինում, իւր վեց տա-
րեկան աղջկայ հիւանդութեան
պատճառով, բնդհատել իւր պար-
լամենտային գործունէութիւնը և
ուղեորվել Ետալիա: Զմեռը 1850—51
թ.թ. նա անց է կացնում Նէապօ-
լում: Սյստեղ վախճանվում է նրա
սիրելի դուստրը, բայց վշտացած
հայրը շուտով մխիթարութիւն է
գտնում մի մարդասիրական գործի
մէջ, որ կրանում է նրա միտքը
ամբողջովին:

Բանն այն է, որ այդ ժամանակ
Նէապօլը գտնվում էր կատարեալ
սարսափի մէջ: Զր նայելով, որ քա-
ղաքացիները ունէին և սեպական
օրէնսդրական ժողով, և՛ օրէնքների,
և՛ անհատական իրաւունքների, և՛

ազատամիտ սահմանադրութիւն,
բայց իրօք զրկված էին այդ բոլոր
արտօնութիւններից: Պալատի դի-
մադրական կուսակցութեան ան-
դամները բանտարկված էին, ինքը
պալատը լուծված, քսան հազար
քաղաքացիներ գտնվում էին ամե-
նաանտանելի պայմանների մէջ:
ամբողջ Նէապօլիտանեան թագա-
ւորութեան վիճակը խղճալի էր:
Սյդ բոլորը տեսնելով, Պլադստօնը
յուզվում է և բորբոքվում: Նախ և
առաջ, իւր բարեկամների միջնոր-
դութեամբ իրաւունք է ստանում
այցելել բանտերը և տեսակցել բան-
տարկված պատգամաւորների հետ:
Սյստեղ նա հաւաքում է անհրա-
ժեշտ տեղեկութիւններ քաղաքա-
ցիների վիճակի մասին և անմիջա-
պէս այս առիթով անգլիական մի
լրագրում հրատարակում է երկու
յօդուած: Նա նկարագրում է Նէա-
պօլիտանեան տէրութեան անխղճ
վարմունքը իւր հպատակ քաղա-
քացիների հետ և անխնայ պար-

սաւում նրա ամբողջ վարչական սիստեմը:

Անգլիայում այդ լօղուածները խոր տպաւորութիւն են դործում և խախտում են նէապօլիտանեան թագաւոր Ֆերդինանդի հանգստութիւնը: Պարլամենտում այս մասին խնդիր է ծագում, և Անգլիայի ազգային ներկայացուցիչները իրանց յատուկ զգայնութեամբ բողոքում են օտարազգի հալածեալների վիճակի դէմ: Սակայն նրանց բողոքը դործնական հետեանք չի ունենում: Մի քանի տարի անցած նէապօլի խնդիրը լուծվում է Պարիքալդիի ղէնքի ուժով, որ ճնշված քաղաքացիներին ազատում է իրանց անտանելի դրութիւնից:

Պլադատօնը իտալիայից վերադառնում է Անգլիա այն ժամանակ, երբ Ռօսսելի և Պալմերստօնի հին ազատամտական մինիստրութիւնը քայքայված էր: Պալմերստօնը հրաժարական է տալիս, և 1852 թ. սկզբին նոր կարինէթի կազմակեր-

պութիւնը յանձնվում է լօրդ Դերբիին: Տիրահաշակ Դիգրայէլին (Բիկօնսփիլդ) հրաւիրվում է ֆինանսների մինիստր և համայնքների պալատի ղեկավար: Լօրդ Դերբին փորձում է հրաւիրել և Պլադատօնին— դառնալ մինիստրութեան անդամ, բայց Պլադատօնը հրաժարվում է և Դերբիի կարինէթին սկսում է ցուցտալ զօրեղ ընդդիմութիւն, թէև երկար չի տևում այդ կարինէթի գոյութիւնը: Այս ընդդիմութիւնը Պլադատօնի դէմ նրա թշնամիների շրջանում առաջացնում է մի մեղադրանք, որ այժմ էլ կրկնվում է, այն է, թէ նա ազատամիտ դարձաւ միայն փառամոլութիւնից զրկված և նախանձելով Դիգրայէլին, որին լօրդ Դերբին գերադասել էր նրանից:

Այսպէս թէ այնպէս, հէնց առաջին քայլերից Դիգրայէլին հանդիպում է Պլադատօնի թշնամութեանը, մի թշնամութիւն, որ փոխադարձ էր և որ տեեց մինչև խո-

րամանկ հրէայի մահր: Դիզրայէլին յանդուգն էր, ցինիկ, ինտրիգան, ոչ մի միջոցի առջև կանգ չառնող երկերեսմանի, շողոքորթող աշնտեղ ուր հարկաւոր էր, անխիղճ աշնտեղ ուր կարող էր: Մինչդեռ Գլադստօնը պարզասէր է, անաչառ, իւր նպատակին դիմող ուղիղ և արդար ճանապարհով: Պարզ է, որ այս տեսակ երկու միմեանց արմատականապէս հակառակ բնաւորութիւնների մէջ չէր կարող լինել որևէ առնչութիւն, մանաւանդ բարեկամութիւն, և չեղաւ էլ:

Նոյն իսկ իրանց քաղաքական դործունէութիւնը նրանք սկսել են և աւարտել միանգամայն տարբեր ուղղութեամբ: Դիզրայէլին ասպարէզ է մտել իբրև արմատական և հետզհետէ փոխվելով, դարձել է պահպանողական, այն ինչ՝ Գլադստօնը, լետադիմական ուղղութիւնից սկսելով, աստիճանաբար դարձել է առաջադիմական և շատ անգամ նոյն իսկ արմատական:

Դերբի կարինէթի անկումից լետոյ, երբ նոր կարինէթ կազմակերպելը յանձնվում է լորդ Սքերշինին, Գլադստօնը հրաւիրվում է ընդունել ֆինանսների մինիստրի պաշտօնը: Պարլամենտական աւանդութիւնների համաձայն, նոր մինիստրը, որ եղել էր հակառակ կուսակցութեան պարտութեան պատճառ, պիտի, մի և նոյն ժամանակ, դառնար և՛ համայնքների պալատի պարագլուխ, ըստ Գլադստօնը, ընդունելով մինիստրի պաշտօնը, ազատ մնաց այդ պարագլուխի պաշտօնից, որովհետև ըստ աւանդութեան վերջինը տակաւին պառկանում էր Ռօսսելին:

Սակայն, նոյն իսկ իբրև ֆինանսների մինիստր, Գլադստօնը այնքան օգտակար հանդիսացաւ իւր հայրենիքի շահերի համար, որքան դուրս է և՛ ոչ մինը նրա նախորդներից: Չէնց առաջին տարին, երբ նա իւր առաջին բիջէն ներկայացրեց պալատին և հինգ ժամ

շարունակ բացատրեց ու պաշտպանեց նրան, թշնամիները զինաթափ եղան, իսկ բարեկամները սքանչացան: Այնքան հմուտ, խելացի և տաղանդաւոր էր կազմված այդ բիւջէն: Ամենը համոզվեցին, որ երկրի ֆինանսները գտնվում են ապահով ձեռքում: Բայց և այնպէս Գլադստոնի թշնամիները ապագայում բարդեցին նրա վրայ այն մեղադրանքը, թէ նա 1852 թ. երկրի մէջ մտցնելով եկամտային հարկը, խոստացաւ մինչև 1860 թ. վերացնել այդ հարկը, և իւր խոստումը չը կատարեց: Սակայն Գլադստոնը այդ բանում մեղաւոր չէր, որովհետև առաջ եկաւ Ղրիմի պատերազմը, որ Անգլիային ենթարկեց 400 միլլիոն բուրլի անւորդ ծախսերի: Գլադստոնը չէր կարող այլ կերպ ծածկել այդ ծախսերը, որոնց վերաբերմամբ նա մազիչափ մեղաւոր չէր:

Սկզբից և եթ Գլադստոնը դէմ էր Ղրիմի պատերազմին, բայց չը

կարողացաւ նրա առաջն առնել, ինչպէս և նույնը չը կարողացաւ անել նույն իսկ առաջին մինիստր յօրդ Արերդինը: Ահա ինչու յօրդ Արերդինը հրաժարական տուեց, և նոր կաբինէթի կազմակերպութիւնը այս անգամ էլ լանձնվեց Պալմերստոնին: Գլադստոնը, որ Արերդինի հետ հրաժարական էր տուել, նորից լանձն առաւ ֆինանսների մինիստրի պաշտօնը, որովհետև ոչ ոք չէր ուզում վերցնել այդ պատասխանատու պաշտօնը, վախեւնալով Գլադստոնի անխնայ քննադատութիւնից, — այնքան զօրեղ էր վերջինի ատօրիտեալը ֆինանսական գործերում:

Պալմերստոնի կարինէթի գոյութիւնն էլ երկար չը տևեց, քայվեց: Գլադստոնը գարձեալ թողեց ֆինանսների մինիստրի պաշտօնը:

Այնուհետև նա երեք տարի շարունակ վարում էր ազատ կեանք: Նրա հոգեկան աշխարհը այժմ այն

դրութեան մէջ էր, որ նա ամեն մի խնդիր կապում էր կղերական սկզբունքների հետ. այլ խօսքով, նա դարձել էր չափազանց կրօնական, մի և նոյն ժամանակ, կարծես, նորից — Եղիշապետական: Սհա ինչու նա ընդդիմացաւ Պալմերստոնի առաջարկած ծրագրին ապահարզանի մասին: Նա ասում էր, թէ ամուսնութիւնը «քրիստոնէական կրօնի դադանի խորհուրդն է» և ոչ թէ մի որեւէ քաղաքացիական գործողութիւն, թէ նա, աստուածային օրէնքի համաձայն, անխախտելի է և այլ ալտարիսի չեղադիմական և սահմանափակ բաներու հաց, այնուամենայնիւ, Պալմերստոնի ծրագիրն անցաւ, և ապահարզանը ընդունվեց:

Այնուհետեւ Պալմերստոնը, որ նոր էր դարձել ղեպի առաջին միւնիստրի պաշտօնը, մի նոր և ալտանդամ անհեթեթ ծրագիր առաջարկեց — սպանութիւն գործելու համար կազմվող դաւադրութեան

վերաբերեալ օրէնքը փոխելու: Այդ ծրագիրը հանդիպեց զօրեղ ընդդիմութեան, ի միջի այլոց, և՛ Գլադստօնի կողմից, և տապալվեց: Պալմերստոնը նորից հրաժարական տուեց, նորից ասպարէզ եկան լօրդ Դերրին և Դիզրալէլին:

Գլադստօնը տակաւին անպաշտօն էր, և ահա ինչ է գրում Դիզրալէլին իւր բարեկամներից մէկին. «Որքան կը կամենայի, որ դուք համոզէք Գլադստօնին լօրդ Դերրիի կարինէթին մասնակցելու: Իմ մեղը չէ, որ նա չանձն չառաւ այդ: Քիչ էր մնում, որ ես ծնկաչոք աղաչէի նրան՝ ընդունել իմ առաջարկութիւնը»:

Պարզ է, որ Դիզրալէլին չէր կարող սիրել Գլադստօնին և ուղում էր, իւր կողմը թեքելով, աղատվել նրա զօրաւոր թշնամութիւնից: Գլադստօնը, հարկաւ, չը համաձայնվեց լօրդ Դերրիի կարինէթին մասնակցելու...

Առաջ Գլադստօնը իւր ազատ ժամերը նուիրում էր աստուածաբանական գրքերին, ուսումնասիրում էր հին կտակարանը: Այժմ նա սկսեց կարդալ Հոմերոսին նաև ուրիշ հին յունական կլասսիկներին և 1858 թ. հրատարակեց իւր «Հետազօտութիւն Հոմերոսի և նրա դարի մասին» վերնագրով աշխատութիւնը:

Մինչ այս մինչ ալն, Եւրոպայի քաղաքական հորիզոնի վրայ կուտակվում էին մթին ամպեր, որ դուշակում էին որոտում և փոթորիկ: Աւստրիայի և Ֆրանսիայի յարաբերութիւնները օրից օր լարվում էին: Իտալիայի թագաւոր Վիկտոր Եմանուէլը և նրա մինիստր Կավուրը, հանդամանքներից օգտուվելով, նապօլէօնի զօրքերի օգնութեամբ, աւստրիացիներին վրէնդում են Լոմբարդիայի սահմաններից: Գարիբալդին արշաւում է և մտնում երկու Սիցիլիաների թագաւորութեան սահմանները, վր-

ռնդում է ալնտեղից նէապօլիտանեան թագաւոր Ֆերդինանդին և հրատարակում է ամբողջ Իտալիայի միութիւնը:

Այս բոլորի ազդեցութեամբ անգլիական հասարակութեան միտքը նորից զրգովում է: Նորից խնդիր է ծագում ընդհանուր ձայնատութեան, պարլամենտի ռեֆօրմի, բանւորների ընտրողական իրաւունքների մասին: Լօրդ Դերբիի և Դիզրալէլի կարինէթը հարկադրվում է զիջել հասարակութեան պահանջներին: Այստեղ առաջին անգամ Դիզրալէլին փորձում է իւր կուսակցութիւնն ալնպէս կրթել, որ նա ինքը կամաւորապէս իրագործէ ազատամիտ ռեֆօրմները, փոխանակ թոյլ տալու, որ նույն անէ ազատամիտ կուսակցութիւնը: Այսպիսով նա, մի կողմից, ուզում է ղեմօկրատիայի համակրութեանը արժանանալ, միւս կողմից, թուլացնել մտցնելի ռեֆօրմների ոյժը: Ի միջի այլոց, խորամանկ քա-

դաքագէտը յայտարարում է, թէ կամենում է ընդարձակել ընտրողական իրաւունքը: Նա առաջարկում է մի ծրագիր, որով իւրաքանչիւր մարդ, որ ունէ տարեկան 100 րուբլի եկամուտ իւր դրամագլխից կամ 200 րուբլի պենսիօն, ստանում է ընտրողական իրաւունք: Նոյն իրաւունքը ստանում են նաև համալսարանականները, քահանաները, բժիշկները, իրաւաբանները և այլն: Բայց իրօք դա մի ծրագիր է լինում, որով առաջարկվում է հիմնել մի բաւական բարձր կրթական և նիւթական ցէնզ ընտրողների համար, մինչդեռ ժողովուրդը պահանջում էր լիակատար և անպայման ընտրողական իրաւունք: Դիզրալէլի այս կիսաազատամիտ ծրագիրը ընդունելութիւն չի գտնում ոչ ազատամիտների և ոչ նոյն իսկ թօրինների կողմից և տապալվում է: Սակայն Գլադստօնը սպիտակ քուէ է տալիս այդ ուէֆօրմների համար այն յուսով, որ ապա-

դայում կը յաջողէ ուղղել նրանց թերութիւնները: Նրա յոյսերը չեն արդարանում, որովհետև Դերբիի մինիստրութիւնը, ստանալով ձայների փոքրամասնութիւն, ստիպված է լինում հրաժարական տալ:

Կազմվում է նոր կաբինէթ, և Գլադստօնը դարձեալ հրաւիրվում է ֆինանսների մինիստր: Դառնալով այս անգամ զուտ ազատամտական կաբինէթի անդամ, նա մի աստիճան ևս զրկվում է կղերականների և արիստոկրատների համակրութիւնից: Օքսֆօրդի համալսարանը տատանվում է նրան նօրից ընտրել իւր ներկայացուցիչ, և 1859 թ. Եդինբուրգի ազատամիտ համալսարանը ընտրում է նրան պատուաւոր վերադասուչ:

Սլոպէս թէ այնպէս, Գլադստօնը, իբրև ֆինանսների մինիստր, նօրից մեծամեծ ծառայութիւններ է մատուցանում իւր հայրենիքին, հետզհետէ բարձրացնելով նրա նիւթական վիճակը: Ի միջի այլոց,

նա տնտեսական քաղաքականութեան մէջ ուղղում է ներմուծել երկու նորութիւն: Առաջինը, նա առաջարկում է Նապօլէօնի կառավարութեան հետ հաստատել առևտրական դաշնադրութիւն: Երկրորդը, պահանջում է տպագրական թուղթը ազատել որևէ հարկից, որ նշանակում էր կրթութիւնը ազատել հարկից և գրականութեան ու մամուլի տարածումը տասնապատկել: Հարկաւ, այս վերջին առաջարկութիւնը թշնամութիւն է գրգռում խաւարամիտների և գրականութեան ու մամուլի մենապաճառների բանակում: Բայց չաղթութիւնը, վերջի վերջոյ, մնում է Գլադստօնի կողմը:

Իւր գործունէութեան այդ շրջանում, որ տևում է 1859 թ. մինչև 1865 թ., Գլադստօնը օրից օր դառնում է հասարակ ժողովրդի համակրելին: Անգլիական ամբողջ սկսում է զնահատել և սիրել այն մարդուն, որի մինիստրութեան

միջոցին Անգլիան ոչ միայն մի կուպէկ անգամ պարտք չի անում, չը նայելով Ղրիմի պատերազմին, այլև հետզհետէ սակաւացնում է տէրութեան հին պարտքերը: Տասը տարուայ ընթացքում (սկսած 1850 թուականից) ազգային պարտքը պակասում է 700 միլլիօն բուրլու չափ, իսկ փոխառութիւնների համար վճարելիք տոկոսները պակասում են տարեկան 60 միլլիօն բուրլու չափ: Եւ այդ բոլորի հետեանքն այն է լինում, որ 1864 թ. հարկերի քանակութիւնը պակասում է 65 միլլիօն բուրլու չափ: Գլադստօնի քաղաքական թշնամիները իրանց ձայնը կտրում են, և նրա հռչակը օր օրի վրայ մեծանում է:

Զարմանայի է այն հանգամանքը, որ Գլադստօնի պէս մի պայծառամիտ մարդ երբեմն երբեմն երևան է գալիս իբր բռնութեան և

խաւարի կողմնակից: Մենք տե-
սանք, թէ նա ինչ պահպանողա-
կան դիրք էր բռնել Սրեկեան
Հնդկաստանի ստրուկների ազա-
տութեան խնդրում: Բայց այդ նրա
քաղաքական գործունէութեան ա-
ռաջին տարիներումն էր: Այժմ, երբ
նա անծատովել էր միանգամայն
պահպանողականների բանակից,
այժմ սկզբից և եթ Սմերիկայի հա-
րաւային ու հիւսիսային նահանգ-
ների պատերազմում բռնում է հա-
րաւացիների կողմը, հրապարակօ-
րէն պնդելով, թէ Հարաւը ինքը
կամաւորապէս կարող է աւելի դիւ-
րութեամբ ոչնչացնել ստրկութիւ-
նը, քան Հիւսիսի ստիպմամբ:
Քլադսոնի այս բացարձակ
կարծիքը, հարկաւ, վատ տպաւո-
րութիւն է անում ազատամիտ ա-
մերիկացիների վրայ: Ապագայում
նա խոստովանում է իւր աններելի
սխալը, բայց այսու ամենայնիւ բի-
ծր մնում է նրա անուան վրայ:
Մինչդեռ հէնց նոյն միջոցներին նա

անգլիական պարլամենտում հան-
դիսանում է ժողովրդի նսեմացած
մեծամասնութեան կողմնակից,
պաշտպանելով այն միտքը, թէ
բանուոր դասակարգն ևս պիտի բնո-
րողական իրաւունք ունենայ: Ահա
ինչ է ասում նա այդ ժամանակ:
Ընրանք, որոնք բանուոր դասի ^{49/50}
մասը զրկում են քաղաքական իրա-
ւունքներից, պարտաւոր են ապա-
ցուցանել այդ դասի անընդունա-
կութիւնը: Իսկ իմ կարծիքով, ամեն
մարդ, եթէ նա դերժ է առանձին
վատ լատկութիւններից, բարոյա-
կան իրաւունք ունի երկրի սահ-
մանադրութեամբ օգտվելու: Հարց.
ինչո՞ւ այդ լուսամիտ մարդը չէր
համակրում հիւսիսային ամերիկա-
ցիներին, որ ղէնք էին բարձրաց-
րել իրանց հարաւային եղբայրա-
կիցների դէմ՝ ստրկութիւնը ջնջե-
լու նպատակով:—Որովհետեւ ամե-
նապայծառ մտքերն անդամ երբեմն
պղտորվում են, որովհետեւ չը կայ
աշխարհի երեսին անսխալ մարդ:

Այն օրից, երբ Գլադստօնի հալեացքները սկսում են փոխվել, Անգլիայի կղերական դասը, հարկաւ, սկսում է նրա վրայ ծուռ աչքով նայել: Հետեանքն այն է լինում, որ 1865 թուականի ընտրութիւններին կղերական Օքսֆորդը բացարձակ վճռում է չընտրել այլ ևս Գլադստօնին իւր պատգամաւոր: Եւ նշանաւոր քաղաքական դործիչը, երկրի ամենաառաջին ֆինանսիստը, ընտրութիւնների վերջին պահին ստիպվում է իւր թեկնածութիւնը դնել Մանչեստերում և Լիվերպուլում, ուր և ձայների մեծամասնութեամբ ընտրվում է պատգամաւոր:

Այժմ նա, վերջնականապէս զրկված կղերականների և արիստօկրատիայի պաշտպանութիւնից ու համակրութիւնից, հարկաւ, պիտի դիմէր դեմօկրատիայի օգնութեանը: Այդպէս էլ լինում է: Շուտով Գլադստօնը դառնում է բուն ժողովրդի սիրելի ներկայացուցիչը: Պարլա-

մենտում նա հանդիսանում է բանւորների իրաւունքների առաջին պաշտպանը: Առաջին անգամ դառնալով համայնքների պալատի ղեկավար, նա բանւոր դասի օգտին արտասանում է ոգևորված ճառեր:

Այդ ժամանակ Պալմերստօնը մեռած էր, և նրա տեղը առաջին մինիստրն էր Ռօսսէլը, որ նույնպէս ազատամիտ բանակին էր պատկանում: Այդ Ռօսսէլը պարլամենտին առաջարկում է մի վերին աստիճանի սահմանափակ թիւ բանւորների ընտրողական իրաւունքների մասին: Սակայն այդ էլ չի ընդունվում, չը նայելով Գլադստօնի ջերմ պաշտպանութեանը: Ազատամիտ կաբինէթը ստիպվում է հրաժարական տալ: Այստեղ Գլադստօնը դառնում է օրուայ հերոս: Հրաժարականի օրը 10,000 բանւորների հաւաքվում են նրա տան առջև և պահանջում, որ նա իւր ընտանիքի հետ ղուրս գալ պատշգամբ և մի քանի խրախուսական խօսքեր ասէ:

Երկրում սկսվում է մի նոր և այս անգամ աւելի զօրեղ շարժում բանւորների օգտին...

Երկու տարի անցած, այն է 1868 թ., Գլադստօնը համայնքների պալատին առաջարկում է՝ Իրլանդիայում գտնվող բոլոր կրօնական դաւանութիւններին անխտիր դրուկել պետական օժանդակութիւնից և թողնել, որ այդ դաւանութիւնների եկեղեցիները կառավարվեն իրանց ծխականների կամաւոր տուրքերով: Այսպիսով նա նպատակ է ունենում՝ պետական—բողոքական եկեղեցու ոչ ժը թուլացնել մի երկրում, ուր բողոքականների թիւը կազմում էր ամբողջ ազգաբնակչութեան $\frac{1}{10}$ մասը և ուր նրանք վայելում էին առանձին արտօնութիւններ հակառակ կաթօլիկների, որոնք կազմում էին ազգաբնակչութեան $\frac{9}{10}$ մասը:

Դա մի քայլ էր, որ պիտի Իր-

լանդիայում պատրաստէր հողապազայ աւելի նշանաւոր ռէֆորմների համար: Պարլամենտում այդ առաջարկութիւնը ընդունվում է 65 ձայների առաւելութեամբ:

Նոր ընտրութիւններին Գլադստօնը իւր թեկնածութիւնը դնում է արդէն Գրինիչում, որովհետեւ այլ ևս նա չէր կարող ընտրվել Մանչեստերում ու Լիվերպոլում, որ չափից դուրս բողոքական էին և չէին կարող Գլադստօնին ներել, որ ձգտում էր ոչնչացնել պետական եկեղեցու ոչ ժը Գլադստօնը ընտրվում է Գրինիչում փառաւոր կերպով: Այդ միջոցին նա հրատարակում է մի նոր բրօշուր, ուր բացատրում է, թէ ինչու փոխեց իւր հայեացքները պետական եկեղեցու մասին:

Այժմ Գլադստօնը դարձեալ համայնքների պալատի ղեկավար է: Երբէք հանգամանքները այնքան նպաստաւոր չէին եղել, որքան այժմ նրա գործունէութեան հա-

մար: Պարլամենտում նա ունէր 115 ձայների առաւելութիւն, որ, կարծես, բնարված է յատկապէս Գլադստօնի ռէֆօրմները պաշտպանելու համար: Գալով մինիստրների կարիներին, նա ևս բաղկացած էր արմատական և ազատամիտ կուսակցութեան ամենաընդունակ և անկեղծ անդամներից:

Մինչ այս մինչ այն բողոքականութիւնը Իրլանդիայում բորբոքվում է Գլադստօնի նորմուծութեան դէմ: Նրա ձայնին ձայնակցում են ամբողջ Անգլիայի հոգևոր դասը և պահպանողական բանակը: Գլադստօնը ենթարկվում է կատաղի յարձակումների: Նա համարվում է դաւաճան, մատնիչ, կողոպտիչ, որ իւր ձեռքը բարձրացնում է ատուածային եկեղեցու դէմ: Այդ գաւառներում նրան համարում են սատանայի գործիք, որ վճռել է ոչնչացնել բողոքական եկեղեցին: Ահա հէնց այդ կատաղի յարձակումների և գոռում—գոչիւնների ժա-

մանակ (1869 թ.) Գլադստօնը առաջ է բերում իւր բիլլը բողոքական եկեղեցու մասին: Նրեք ժամ տևած մի ճառում նա աշխատում է ապացուցանել, որ իւր առաջարկած միջոցները ոչ միայն մաղի չափ անգամ չեն վնասիլ բողոքական եկեղեցու շահերին, այլ և կ'օգնեն նրբանց, մի և նոյն ժամանակ ձգելով խաղաղութիւն Իրլանդիայի ազգաբնակչութեան մէջ:

Նւ, չը նայելով յօրդերի, թօրիների, հոգևորականութեան սոսկալի բնդդիմութեան, բիլլը ընդունվում է և օրէնք դառնում:

Գլադստօնի համոզմամբ Իրլանդիայի կեանքը թունաւորվում էր երեք բաներից—պետական եկեղեցուց, հողատիրութեան սիստեմից և ժողովրդական կրթութեան եղանակից: Պետական եկեղեցու ուժը նա ջնջեց, այժմ պէտք էր զիմել միւս երկու չարիքների վերացման: Գլադստօնը առաջարկում է սահմանափակել Իրլանդիայում հո-

դատէրերի իրաւունքները, թեթեւացնելով գիւղական երկրագործ դասի հողային կապալառութեան պայմանները:

Օգոստոսի 1-ից նրա այս առաջարկութիւնը դառնում է օրէնք: Նոյն միջոցին Անգլիայի ժողովրդական լուսաւորութեան միեկնորդ և Գլադստօնի ընկեր Զօրասրէմը պարլամենտին ներկայացնում է ժողովրդական կրթութեան սիստեմի փոփոխութեան ծրագիրը: Այս ծրագրով պահանջվում է, որ կրթութիւնը պարտաւորական լինի, իսկ կրօնի դաստաւութիւնը ազատ: Ծրագիրը ընդունվում է, և այժմեան անգլիական ժողովրդական պարտաւորիչ կրթութեան սիստեմը նրա իրագործումն է:

Յաջորդ տարին իրագործվում է Գլադստօնի մի ուրիշ, ոչ պակաս նշանաւոր, ծրագիրը: Մինչև այդ ժամանակ անգլիական բանակներում զինւորական պաշտօնները վաճառվում էին զրամով: Այսպէս,

օրինակ, գնդապետի պաշտօնը արժէր մօտ 100—150 հազար րուբլի: Հետևաբար այս տեսակ և ուրիշ աւելի կամ պակաս պատասխանատու պաշտօններ ստանում էին ոչ թէ արժանաւորները, այլ նրանք, որ փող ունէին և, ի հարկէ, մեծ մասամբ արիստոկրատները: Նոր ծրագրով արգելվում է պաշտօնների վաճառումը և որոշվում է միայն անհրաժեշտ հարցաքննութիւններից լետոյ կամ համաձայն պաշտօնեաների նախընթաց ծառայութեան տալ այդ պաշտօնները:

Նոյն միջոցներին արտաքին քաղաքականութեան մէջ առաջաւում են նշանաւոր գործեր, ուր Գլադստօնը պիտի ցոյց տար իւր ձիրքը: Սակայն այստեղ նա շատ էլ մեծ յաջողութիւն չի ունենում: Ծագում է Ֆրանս-պրուսական պատերազմը: Գլադստօնը հազիւ հաղկարողանում է Անգլիային չէզոք դիրքում պահել: Իսկ երբ Ռուսաստանը, օգտվելով այս պատերազ-

մից, հրաժարվում է Փարիզի դաշ-
նագրութեան կէտերը կատարելու
պարտականութիւնից, Գլադստօնը
անհնարին է համարում միայնակ
դիմադրել այս բանին և համաձայ-
նում է Լօնդօնում կապացնել միջ-
ադգալին կօնֆերենցիա: Վերջինը
վճռում է Ռուսաստանին ազատել
Սև ծովի վերաբերմամբ չեզոք դիր-
քի մէջ մնալուց և Բօսֆօր մտնելու
արգելքից:

Այս հանգամանքը ղէնքէ տա-
լիս Գլադստօնի թշնամիներին, ո-
րոնք սկսում են մեղադրել նրան,
թէ բաւականաչափ հայրենասէր
չէ: Առ հասարակ, այդ և մի քանի
ուրիշ աւելի լուրջ խնդիրներ, որոնց
վերաբերմամբ պարզվում է Գլադ-
ստօնի թուլութիւնը արտաքին քա-
ղաքականութեան մէջ, բաւական
վնասում են Գլադստօնին:

Նրա ժողովրդականութիւնը
ենթարկվում է վտանգի: Բլանխի-
զում նրա ընտրողները կազմում են
մի ղեմօնստրացիա, պահանջելով,

որ նա հրաժարվէ իւր պաշտօնից:
Վաթսունամեայ ծերունին ինքն
աներկիւղ գալիս է Բլանխիզ և
20,000 ամբոխի դէմ ու դէմ կանգ-
նած մի երկար ատենաբանութեամբ
քայլ առ քայլ պաշտպանում է իւր
վերջին տարիների քաղաքականու-
թիւնը: Նրան հանդիպում են սու-
լոցներով, գոռում—գոչիւններով,
բայց երբ համարձակ հռետօրը շա-
րունակում է իւր ճառը անխռով և
լսողների միտքը գրաւում, բողո-
քողների թիւը պակասում է այն-
քան, որ ճառի վերջում ամբոխի
թշնամական ցուցերը փոխվում են
ջերմ համակրական ցուցերի:

Գլադստօնը Բլանխիզում լաղ-
թող է հանդիսանում և տրիումֆով
վերադառնում Լօնդօն: Սակայն
հայրենիքի աչքում նա դեռ չի կա-
րողանում իրան բարձրացնել: Շա-
տերը սկսում են միանգամայն թե-
րահաւատութեամբ վերաբերվել
նրա բոլոր ծրագիրներին, որոնցից

մի քանիսը տապալվում են պալ-
լամենտում:

Վերջապէս, 1874 թուականին
Գլադստոնը վճռում է պարլամենտը
լուծել և նոր ընտրութիւններ նշա-
նակել: Դա լինում է նրա կեանքի
ամենատխուր ժամանակամիջոցը:
Հասարակական կարծիքը թշնա-
մանում է նրան: Նա մնում է մե-
նակ: Պատճառը մասամբ ինքն է
լինում: Իբրև մարդ՝ Գլադստոնը որ-
քան ևս ազնիւ է, պարզասէր և
ուղղամիտ, նոյնքան անհիւրընկալ
է: Նա չի կարողանում սիրալիր լի-
նել իւր բարեկամների հետ, երբե-
մբն մինչև անգամ հրում է նրանց
իւր չոր ու ցամաք պաշտօնական
լարաբերութեամբ:

Սկսվում են նոր ընտրութիւն-
ները, և ծերունի գործիչը, մոռա-
նալով իւր զիրքը, տարիքը, հռչա-
կը, պատանեկական եռանդով ձը-
գում է իրան ընտրողական պալ-
քարի մէջ: «Նա վազում է Գրինի-
չից Բլանխիզ, Բլանխիզից—Վուլիչ

և լետոյ, Նիւ-Սրոմի, ասում է մի
ժամանակակից, մի խօսքով ամեն
տեղ, ուր կարող է դնել մի դա-
տարկ տակաւ, որպէս զի բարձրա-
նալ նրա վրայ և ճառախօսէ»:

Եւ ինչ, Այս բոլորից լետոյ նա
ընտրվում է երկրորդ թեկնածու:
Առաջինը լինում է մի օղիւր գործա-
րանատէր: Վերջապէս, նա առ ժա-
մանակ հեռանում է քաղաքական
առարկից և երկու տարի անց է
կադնում իւր ընտանիքի շրջանում,
Հօվարդէն կալուածում: Այդ ժամա-
նակ նա հրատարակում է իւր երկ-
րորդ աշխատութիւնը Հոմերոսի
մասին, գրում է յօդուածներ ու
բրօշխարներ, որոնք հարիւր հազար
օրինակներով են տարածվում:

Մինչ այս մինչ այն, ծագում է
ոռոս-տաճկական պատերազմը: Ա-
րեւելեան քրիստոնեաների դժոխա-
լին վիճակը չէր կարող հանգիստ
թողնել Գլադստոնին: Նա 1876 թ.

սեպտեմբերին հրատարակում է իւր «Բօլղարական սարսափները և արեւելեան խնդիրը» վերնագրով բրօշխուր, ուր նա ապացուցանում է, թէ Սնդղիան պարտաւոր է Բալկանեան թերակղզու ժողովրդների պաշտպան հանդիսանալ Ռուսիայի և ուրիշ պետութիւնների համաձայնութեամբ:

Բրօշխուրը շուտով սպառւում է: Գլադստօնը զրանով չի բաւականանում: Նա սկսում է բերանացի ադիտացիա, կազմում է միտինգներ, դրում է յօդուածներ, նամակներ, և այստեղ նա ունենում է ահագին յաջողութիւն: Նա բողոքում է Սնդղիայի սառնասրտութեան դէմ: Նրա ժողովրդականութիւնը նորից բարձրանում է և հասնում այն աստիճանին, որին երբէք մինչև այդ ժամանակ չէր հասել: Սկսւում է մի ճիշդ գլադստօնեան շարժում: Թշնամիները չարձակւում են նրա վրայ պարլամենտում, իսկ փողոցում փշրտում են նրա տան լուսա-

մուտները և դռները, կողմնակիցները համարում են նրան ազատարար, զայիս են խմբերով նրան երկրպագելու: Իսկ նա ոգևորված շարունակում է իւր մարդասիրական քարոզչութիւնը մեծ մարդուն յատուկ ինքնավստահութեամբ:

Ձր նայելով, որ Գլադստօնի պրօպագանդան Բալկանեան թերակղզու քրիստոնեաների օգտին արժանանում է անդլիական հասարակութեան համակրութեանը, նրան չի չաջողւում պարլամենտին ընդունել տալ իւր առաջարկութիւնը—գործել Տոնկեստանի վրայ ճնշում: Պատճառն այն էր, որ անգլիացիները չէին համակրում Ռուսաստանին, իսկ կառավարութիւնը, նեղ ազգասիրութիւնից զերդված, մինչև անդամ տրամադիր էր պաշտպանել Տաճկաստանին մի քրիստոնեայ աղատարար պետութեան դէմ: Բայց և այնպէս, Գլադստօնի շնորհով էր, որ Ռուսաստանի ու Անգլիայի մէջ պատերազմ

չը ծագեցւոյ Երբ Բիկօնսֆիլդը և Սօ-
լըզբրիւրին, Բերլինի վեհաժողովից
վերադառնալով, յայտարարեցին,
թէ իրանց հետ բերել են Վսաղա-
ղութիւն պատուի հետ, Գլադստօ-
նը բացարձակ հերքեց վերջինը,
այն է, թէ իբր անգլիան պատուով
դուրս եկած լինի այդ վեհաժողո-
վից։ Նա ցոյց տուեց անգլիայի ներ-
կայացուցիչների տղեղ արարքնե-
րը, որ չէին կարող վայելել մի գօ-
րեղ պետութեան ներկայացուցիչ-
ներին։

Յաջորդ ընտրութիւնները, որ
կայացան 1880 թուականին, փո-
թորկալից էին։ Այս անգամ Գլադ-
ստօնը իւր թեկնածութիւնը զրկեց
Շոտլանդիայում, ուր նրան զիմա-
ւորեցին ողորութեամբ և ահագին
համակրական ցոյցերով։ Նա ընտր-
վեց ոչ միայն Շոտլանդիայում, ուր
ներկայ էր, այլև Լիզսում, ուր բա-
ցակալ էր։ Առ հասարակ այս ան-
դամուայ ընտրութիւնները ազա-
տամիտ բանակի համար եղան յա-

ջորդ եւ ոչ ոք չէր կասկածում, թէ
սրա զխաւոր պատճառը Գլադս-
տօնն էր։ Ահա ինչու նոր կարինէթ
կազմակերպելը նրան յանձնվեց։

Այժմ Գլադստօնը պէտք է եր-
կու նշանաւոր խնդիրներ լուծէր—
զցել Իրլանդիայի ազգաբնակու-
թեան մէջ խաղաղութիւն և աւար-
տել Բալկանեան թերակղզու զը-
ժուար գործերը։

Իրլանդիայում 1879 թուակա-
նից ծագել էին նոր խռովութիւն-
ներ։ Հացի պակասութեան պատ-
ճառով զիւղական դասը այնքան
աղքատացել էր, որ անկարող էր
հարկ վճարելու։ Հողատէրերը ար-
տաքսում էին զիւղացիներին իրանց
հողերից։ Հաղարաւոր ընտանիք-
ներ մնացել էին ոչ միայն առանց
մի կտոր հացի, այլև անտուն, ան-
օգնական ձիւտ այդ ժամանակ էր,
որ Պարնէլը և Դէվիդը կազմեցին
«Հողային Լիգան»։

Գլադստօնը պէտք է պարլա-
մենտից ձեռք բերէր միջոցներ, Ե-
րոնք կարողանային գոհացնել իր-
լանդացիներին: Նա առաջարկեց
ընդարձակել Իրլանդիայում պետա-
կան բարեգործութիւնը և սահմա-
նափակել կալուածատէրերի իրա-
ւունքը իրանց հողերից գիւղացի-
ներին վճարելու վերաբերմամբ:

Առաջին միջոցը ընդունվեց:
Երկրորդին ընդգրկմադան լօրդերը:
Դժբաղդարար, գործերի այդ խառն
ժամանակ Գլադստօնը հիւանդա-
ցաւ և հարկադրվեց զնալ մի ծով-
եզրեայ տեղ: Վերադառնալով Լոն-
դօն 1883 թուականի սկզբին, նա
լօրդերի հետ վարեց երկար պայ-
քար և, վերջապէս, կարողացաւ
ընդունել տալ մի նշանաւոր օրէնք
Սյս օրէնքով ոչ միայն քաղաքացի
այլև գիւղացի տնտէսներին ընտ-
րողական իրաւունք էր տրվում
մի օրէնք, որով ստեղծվեց մօ.
2,000,000 նոր ընտրողների մի շրջան:

Եւրոպի զրանից նա հիմնեց Լոնդօնի
քաղաքային խորհրդարանը:
Գալով արտաքին քաղաքականու-
թեան, Գլադստօնին է պատկանում
Քեմլինի դաշնադրութեան քանի մի
կարեւոր յօդուածների իրագործման
պատիւը: Սրանց թւումն են. Դուլ-
չինիօի Ձերնօգօրիային լանձնվելը
և Յունաստանին մի քանի նոր կա-
լուածներ աւելանալը: Բայց Գլադ-
ստօնը արտաքին քաղաքականու-
թեան մէջ այս անգամ էլ մի քանի
սխալներ գործեց: Սրանց թւումն
են անգլիացիների պատերազմնե-
րը Հարաւային Աֆրիկայում բօէր-
ների և Եգիպտոսում ժողովրդական
շարժման և նրա պարագլուխներ
Արարիի և Մահդիի հետ: Սյս սխալ-
ները շատ վնասեցին Գլադստօնի
բարինքներին, որը 1885 թականին
թիպվեց հրաժարական տալ:
Այդ միջոցին Վիկտորիա թա-
ւահին առաջարկեց Գլադստօնին
կոմսի տիտղոս, բայց նա հրաժար-
վեց ընդունել:

Հետեւեալ, այսինքն 1886 թուականին, Գլադստօնը կրկին կառավարութեան ղեկն իւր ձեռքն է առնում: Այս անգամ նա իւր պաշտօնավարութեան գլխաւոր նպատակն է դնում—տալ Իրլանդիային ինքնավարութիւն և զիւղական հողերը անցկացնել տէրութեան ձեռքը: Նրա կարծիքով, միայն այս երկու միջոցները կարող էին իրլանդացիներին հաշտեցնել անգլիացիների հետ:

Սակայն անգլիական հասարակութիւնը և նրա ներկայացուցիչները տակաւին պատրաստուած չէին այդ բանը հասկանալու: «Ահա ինչու Գլադստօնը անաջողութեան հանդիպեց, չը կարողանալով ընդունել տալ իւր հռչակաւոր Հօմօնուլը (իրլանդական պարլամենտ): Ահա ինչու մինչև այսօր էլ Իրլանդիան կառավարվում է անգլիական օստիկանի և զինուորի ձեռքով:

Մօտ եօթանասուն տարի է Գլադստօնը կանգնած է Անգլիայի քաղաքական հորիզօնի վրայ, ինչպէս մի պայծառ աստղ: Այդ երկար տարիների ընթացքում այդ պայծառ աստղի վրայ շատ քիչ անգամ և շատ կարճ ժամանակ են մթին կէտեր երեացել, այնուհետև նա միշտ փայլել է մաքուր:

Գլադստօնը, մի կողմից, դործել է իւր հայրենիքի համար, միւս կողմից աշխարհի գրեթէ բոլոր ճնշված և տառապող ազգերի ու ժողովրդների օգտին: Ամեն անգամ երբ աշխարհի այս կամ այն կողմից լսվել է բողոք քաղաքական բռնութեան դէմ, ամենից առաջ այդ զգալուն ձերուհին է պաշտպանութեան ձայն բարձրացրել հալածվողների համար:

Մի կողմ թողնելով առաջին տարիները, Գլադստօնի ներքին գործունէութիւնը միշտ ունեցել է մի հիմնաքար, մի իմաստ—թուլացնել անգլիական արխատօկրատիա-

չին և զօրեղացնել ժողովրդական
իրաւունքները: Նրա զինաւոր յատ-
կանիշը, նրա քաղաքական տա-
ղանդի ուժը հէնց այն բանի մէջ է
եղել, որ միշտ կարողացել է ժա-
մանակին գուշակել ժողովրդի պա-
հանջները և ձայնակից լինել նրա
ձայնին: Այս բանի համար նա չի
խնայել ոչինչ—ոչ ինքն իրան, ոչ
իւր կուսակցութիւնը և ոչ մի հա-
սարակական գաղափարի նախա-
պաշարմունքները: Երբ մի միտք
նրան յափշտակել է, նա ինչպէս
ճշմարիտ գաղափարական մարդ
մտաւցել է ամեն ինչ և շատ ան-
գամ իւր գաղափարը իրագործելու
համար դարձել է անհամբեր, բռ-
նակալ և խստասիրտ: Իւրաքան-
չիւր գաղափար նա պաշտպանել է
միայն այն ժամանակ, երբ միան-
գամայն համոզված է եղել, թէ նա
արդար է և անսխալ: Երբէք չի
խառնվել այն գործերի մէջ, որոնց
վերաբերմամբ հաւատ չի ունեցել:
Սխալ գործելիս խոստովանել է իւր

սխալը և շտապել ժամանակին հրա-
ժարվել իւր սկսած ձեռնարկու-
թիւնից:

Գլաղստօնը արդարացի, ան-
կեղծ և բարեխիղճ է եղել նոյն իսկ
իւր հայրենիքի թշնամիների վերա-
բերմամբ: Շատ անգամ է նա պաշտ-
պանել Ռուսաստանին, երբ նկա-
տել է, որ արդարութիւնը վերջինի
կողմն է: Փոքր տէրութիւնների վե-
րաբերմամբ նա միշտ պահանջել է
—վարվել նրանց հետ մեղմ և մար-
դասիրաբար: Նա չի խնայել իւր
հայրենակիցների նեղ ազգասիրա-
կան թուլութիւնները և այս պատ-
ճառով շատ թշնամիներ է ձեռք
բերել և իւր վարկը թուլացրել նոյն
իսկ բարեկամների աչքում: Մար-
դասիրական և արդարադատու-
թեան զգացումը նրա մէջ միշտ ե-
ղել է զօրեղ նեղ հայրենասիրական
զգացումից:

Զարմանալի է Գլադստոնի աշխատասիրութիւնը: Նա ոչ մի բովէ ապարդիւն չի կորցնում: Դեռ ուսումնարանական նստարանի վրայ իւր աշխատասիրութեամբ նա հաւասար ընկեր չունէր: Ֆինանսների մինիստր եղած ժամանակ նա իւր բիւջէները կազմում էր ոչ միայն տաղանդաւոր կերպով, այլև վերին աստիճանի մանրամասն: Պարլամենտի նիստերին մինչև խորին ծերութիւն նա երիասարդ պատգամաւորներից աւելի երկար ժամանակ է նստեր: Նամակներ գրելը նրա սովորական զբաղմունքն է պարլամենտում: Միայն շատ կարեւոր խնդիրներ վճռվելիսնա միանգամայն իւր բոլոր ուշադրութիւնը նուիրում է խօսողներին: Միւս գէպերում նա թէ լսում է և թէ զբերում Սակայն ոչ մի սխալ չի խուսափում նրա լսողութիւնից: Բաւական է, որ մի օրէն հռետոր ուղիղ հասկացած չը լինի նրա խօսքերը, և ահա ծերունին գլուխը բացասա-

բար շարժում է, ակնոցների տա-
կից հարցական հայեացք ձգելով
հոգտօրի վրալ:

Տանը եղած ժամանակ նույնպէս
Գլադստօնը ոչ մի լուպէ ապարդիւն
չի կորցնում: Նա պառկում է քնե-
լու գիշերուայ 11—12 ժամին և
զարթնում է 7—8 ժամին: Ամեն
առաւօտ նա գնում է իւր եկեղե-
ցին, որքան ևս եղանակը վատ լի-
նի: Գրեթէ ամեն օր նա գնում է
Հօվարդէնի շրջակայ ծառաստանը
և այստեղ կացիներ ձեռին աշխա-
տում: Այս մասին պատմում են շատ
անեկղօտներ: Ասում են, օրինակ,
որ միանգամ, մի գաւառացի Հօվար-
դէն է գալիս Գլադստօնին երկր-
պագութիւն տալու: Ծառաստանով
անցնելիս նա հանդիպում է մի ինչ-
որ ծերունու հասարակ շապկով և
մի սովորական խօսք է ասում նը-
րան եղանակի և նրա աշխատու-
թեան մասին: Յետոյ գաւառացին
հարցնում է ծերունուց, արդեօք
կարող է ինքը Գլադստօնին տես-

ներ: Անտառի ծերունի—բանուորը,
որ ինքը Քլադստոնն է լինում, ցոյց
է տալիս իւր բնակարանը:

Քլադստոնը հարուստ չէ: Նրա
Հովարդէն ամրոցը և նրա շրջակայ
հողերը պատկանում են նրա զա-
ւակներին, այնպէս որ ինքն ապ-
րում է իւր թօշակով: Մի քանի տա-
րի սրանից առաջ նա լայտարարեց,
թէ միջոցները չեն ներում բոլոր
իւր նամակները փակ ծրարներով
ուղարկել: Այնուհետեւ Քլադստո-
նեան փոստային տոմսակները
դարձել են բերանի խօսք, այնքան
հռչակաւոր ծերունին շատ է ու-
ղարկում այդ տոմսակներից: Նրա
նամակները, արդարեւ, թիւ չունին.
պատասխանում է ամեն մէկին, ով
ևս գրէ նրան: Մի անգամ մի գպրո-
ցական աշակերտ Քլադստոնի աշ-
խատասիրութեան մէջ գտնում է Հո-
մերոսի տեկտում մի ինչ-որ սխալ
և նամակով այդ մասին նրան հա-
ղորդում: Քլադստոնը անմիջապէս
պատասխանում է գպրոցական ա-

շակերտին, խոստովանելով՝ իւր
սխալը:

Քլադստոնի ժողովրդականու-
թիւնը չափ ու սահման չունէ: Նր-
բեմն ամառը Հովարդէնի ծառաս-
տանն են գալիս միմեանց ետեից
100—200 հոգուց բաղկացած խմ-
բեր՝ յատկապէս հռչակաւոր ծերու-
նուն տեսնելու և նրանից մի քանի
խօսք լսելու: Այցելու խմբերի թիւը
այնքան մեծ է, որ յաճախ երկա-
թուղու մօտակալ կայարաններում
յայտարարութիւններ են քաշ տըր-
վում, թէ Հովարդէնի ծառաստանը
գրօսանքի դալը այս ինչ ժամանա-
կից լետոյ արդելված է: Դրանով
միայն միջոց է տրվում մեծանուն
ծերունուն հանդիստ գրօսնել, օդ
շնչել և ծառեր կտրել:

Քլադստոնը վերին աստիճանի
կրօնասէր է և համարվում է Անդ-
լիայում առաջին աստուածաբան:
Օքսֆորդի համալսարանը աւարտե-
լուց լետոյ նա մինչև անգամ մտա-
դիր էր հոգեւորական ձեռնադրվել,

և միայն հօր ցանկութիւնը լետ
կանգնեցրեց նրան այս մտադրու-
թիւնից: Սակայն Գլադստօնի կրօ-
նասիրութիւնը հետեանք է այն
մաքուր քրիստոնէական և բարձր
մարդասիրական ոգուն, որով տո-
գորված է նրա ամբողջ բարոյական
աշխարհը: Նա հառի բուն նշանա-
կութեամբ քրիստոնեայ է և ոչ մո-
լեռանդ կրօնամոլ . . .

Յին 15 կույ.

Դիմել. Եսու,

059

0 - 83

6853 3 պիջ
6894

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0032006

